AKCIJA "HAHAČI": NAPADI NA KLIMATSKI PORTAL SKRIVENI IZA NASMIJEŠENOG LICA

AKCIJA "HAHAČI": NAPADI NA KLIMATSKI PORTAL SKRIVENI IZA NASMIJEŠENOG LICA

Zagreb, svibanj 2025. godine

AUTORICA:
Tajana Broz

UREDNIK:
Petar Vidov

IZDAVAČ:
Faktograf – udruga za
informiranu javnost

DIZAJN:
Nikola Križanac

Zagreb, svibanj 2025. godine

NAPOMENA

Ova studija slučaja izrađena je u sklopu projekta "Dekodiranje dezinformacijskih obrazaca 3". Projekt vodi Međunarodni institut za medije (IPI) u partnerstvu s Faktografom i njemačkim dnevnikom Taz, a financira ga Europski fond za medije i informiranje kojim upravlja Zaklada Calouste Gulbenkian.

Isključivu odgovornost za sadržaj koji podržava Europski fond za medije i informiranje snose autori i on ne mora nužno odražavati stajališta EMIF-a i partnera Fonda, Zaklade Calouste Gulbenkian i Europskog sveučilišnog instituta.

European MEDIA AND INFORMATION Fund
Managed by Calouste Gulbenkian Foundation

SADRŽAJ

4	**SAŽETAK**
6	**UVOD**
10	**POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST NAPADA**
14	**Novi ciklusi dezinformacijske kampanje o fact-checkingu**
14	Prvi ciklus: Ususret javnom pozivu za bespovratna sredstva
17	Drugi ciklus: Rezultati su objavljeni
19	Treći ciklus: Nastavlja se u istom tonu i tijekom provedbe projekata
21	**KRONOLOGIJA NAPADA I NJEGOVI AKTERI**
25	Trolanje s Hahačima, uz vrijeđanja i prijetnje
38	Akcija Emailovi
43	Izgradnja narativa
50	**NARATIVI**
51	Narativ o fact-checkingu kao ideološki pristranoj cenzuri
54	Financijski narativ
55	Narativ o klimatskoj znanosti kao nepouzdanoj
58	**POST FESTUM**
64	**ZAKLJUČAK**

SAŽETAK

Napad na Klimatski portal odvija se u dvije ključne linije. Prva se odnosi na trolanje Hahačima, uvredljivim i prijetećim komentarima na Facebook objavama Klimatskog portala te slanjem emailova nadležnim institucijama s ciljem da se disciplinira Klimatski portal. Druga linija se odvija kroz izgradnju narativa o *fact-checkingu* kao ideološki pristranoj cenzuri, narativa o financiranju nezavisnih medija i narativa o nepouzdanosti klimatske znanosti. Na 54 objave Facebook stranice Klimatskog portala ostavljena su ukupno 3.782 Hahača uz značajan broj uvredljivih i prijetećih komentara. Zabilježeno je više od 1.500 korisničkih profila koji su sudjelovali u trolanju, vrijeđanju i prijetnjama. Pronađene su 32 originalne objave ključnih aktera napada koje su prikupile više od 9.340 reakcija. Ove objave su u brojnim slučajevima dijeljene i od strane njihovih pratitelja te je ukupni broj objava kao i njihov doseg zasigurno veći. Glavni akteri napada su rubni mediji Narod.hr i Liberal.hr, anonimni Facebook profili Capakova zamjenica (12.000 pratitelja) i Rubni portal (2.400 pratitelja), Facebook grupa Osviješteni građani (21.100 članova), web stranica Crodex.net, saborski zastupnik Marin Miletić (130.000 pratitelja), kontroverzni poduzetnik Nenad Bakić (61.000 pratitelja) te utjecajni pojedinci poput Hane Matić i Marija Nakića. Analiza korisničkih profila koji su sudjelovali u napadu pokazuje prisutnost anonimiziranih, propagandno orijentiranih i potencijalno botovskih računa. Iako nema dokaza o formalnoj koordinaciji, međusobna povezanost aktera ukazuju na postojanje dezinformacijskog ekosustava izgrađenog tijekom pandemije koronavirusa, koji je svoje aktivnosti sada usmjerio na diskreditaciju klimatskih politika i klimatskog novinarstva.

UVOD

Na prvi dan proljeća 2024. godine Faktograf – udruga za informiranu javnost predstavila je svoj novi, dugo željeni medij – Klimatski portal. Redakcija portala proizašla je iz rada portala Faktograf.hr - prvog hrvatskog specijaliziranog *fact-checking* medija - kao logični slijed izvještavanja novinara i urednika o dezinformacijama vezanih za klimatsku krizu i drugih tema o klimatskim promjenama. Pitanje dezinformacija je, naime, samo jedan aspekt uredničke koncepcije portala. Redakcija je kreiranju novog portala pristupila s čvrstim uvjerenjem da je klimatska kriza problem koji je moguće riješiti i da se uz razotkrivanje dezinformacija i lažnih narativa treba posvetiti i potrazi za rješenjima.

I dok je ožujak 2024. godine u redakciji Klimatskog portala prolazio u posljednjim pripremama za početak rada, među uobičajenim sumnjivicima dezinformacijskog ekosustava u Hrvatskoj, organiziranog ponajviše oko pandemijskih tema, valjala se akcija trolanja, difamacije i napada na Klimatski portal i njegovu redakciju.

Nitko iz redakcije Klimatskog portala niti iz udruge Faktograf neće reći da je to bilo neočekivano. Uostalom, o tome kako su organizirane i kako djeluju ovakve kampanje detaljno smo pisali u studiji slučaja Dezinformacijske kampanje - pogonsko gorivo za napade i mržnju Studija slučaja: Faktograf.hr, a analiza Proizvodnja sumnje i hajka na znanost: Analiza dezinformacija o klimatskoj krizi u Hrvatskoj jasno je pokazala da su dezinformacijski akteri iz pandemijskih vremena prešli na temu klime i klimatskih promjena, i to prije svega koristeći se taktikom diskreditacije znanstvenika, aktivista, a onda i novinara, sve s ciljem da posiju sumnju u znanstveni konsenzus o klimatskim promjenama.

Slučaj napada na Klimatski portal pokazuje kako se dezinformacijski narativi posijani u jednom periodu ukorijenjuju i vrlo lako dugoročno koriste protiv medija i novinara i u novim situacijama te oslikava javni te institucionalni domet grupe aktera i njihovih pokušaja difamacije nezavisnih medija. Također, napadi na Klimatski portal još jednom potvrđuju činjenicu da se ekosustav aktera koji umanjuju ili u potpunosti negiraju klimatsku krizu značajno preklapa s dezinformacijskim ekosustavom koji se razvio tijekom pandemije Covida-19.

Redakcija Klimatskog portala i njezin komunikacijski tim zadužen za društvene mreže ovoga su puta, poučeni pandemijskim iskustvom, drugačije pristupili trolanju i napadima na društvenim mrežama; i to na način od kojega su na mrežama Faktograf.hr-a dugo zazirali. Taj pristup i njegove učinke također prikazujemo u ovoj studiji slučaja, kao potencijalno korisno iskustvo za sve one koji se nađu u sličnoj situaciji.

U izradi ove studije slučaja koristili smo se pretraživanjem društvenih mreža s naglaskom na Facebooku. Značajan dio smo prikupili paralelno s trajanjem napada, dok smo dio naknadno rekonstruirali. U ovoj studiji slučaja, kao i ranijima, pod izrazom napad podrazumijevamo odašiljanje difamacijskih, uvredljivih i prijetećih poruka, kako o mediju tako i o novinarima/kama, pozive na uznemiravanje i nasilje te iznošenje dezinformacija o aspektima rada Faktografa, odnosno Klimatskog portala. Ovoj definiciji pridružujemo i pojam "trolanja" koji označava uvredljive poruke na Internetu s ciljem provociranja i iritiranja sugovornika.

POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST NAPADA

Dva su ključna elementa konteksta napada na Klimatski portal.

Prvi se element odnosi na napade na Faktograf.hr iz kojeg je i proizašao Klimatski portal kao zaseban medij. Faktograf.hr prvi je specijalizirani hrvatski *fact-checking* medij, verificiran od strane Međunarodne mreže provjeravatelja činjenične točnosti (IFCN) i Europske mreže standarda za provjeravatelja činjenične točnosti (EFCSN) te je partner u Metinom i Tik Tokovom *fact-checking* programu. Glavni urednik Klimatskog portala je Petar Vidov koji je prije toga bio glavni urednik portala Faktograf.hr te na portalu rade novinarke koje su ranije radile na Faktograf.hr-u. Tijekom pandemije koronavirusa Faktograf.hr i posebno Petar Vidov bili su nesmiljeno napadani i lažno optuživani za cenzuru na Metinim platformama, posebice Facebooku kao i dalje dominantnoj društvenoj mreži među hrvatskim korisnicima.

Dezinformacijske narative i napade su kreirali i poticali rubni mediji i anonimne web stranice, istaknuti politički akteri kroz govore u europskom i nacionalnom parlamentu i objave na društvenim mrežama te utjecajni javni akteri, najčešće putem istupa u medijima i na društvenim mrežama. Tijekom dvije godine najgorih napada, Faktograf.hr je četiri puta tužen radi naknade štete od strane Nenada Bakića, koji je Faktograf i kazneno prijavio pod optužbom za kršenje članka 127. Kaznenog zakona RH, kojim se zabranjuje uskraćivanje ili ograničavanje slobode govora, odnosno javnog nastupa. Na Faktograf.hr je izvršen DDoS napad, a redakcija je zaprimila oko 40 prijetnji fizičkim nasiljem i smrću, uključivši i one koje je čak i policija shvatila dovoljno ozbiljnima da po njima postupa. Petar Vidov našao se na "listi za odstrel" koju je sastavio čovjek koji je kod kuće prikupio zavidan arsenal oružja te bio u konačnici optužen za planiranje terorističkog napada.

Pandemijske dezinformacijske kampanje usadile su u javni prostor nekoliko narativa protiv Faktografa, a koji se i dalje koriste od prigode do prigode. Ti se narativi odnose na provođenje navodne cenzure i ograničavanje slobode govora, financiranje od strane globalnih moćnika, ideološku i političku pristranost kroz zastupanje ekstremno lijevih političkih ideja te nestručnost za provjeru činjenične točnosti informacija u

javnom prostoru. Detaljan opis napada na Faktograf tijekom pandemije koronavirusa izložen je u studiji slučaja Dezinformacijske kampanje - pogonsko gorivo za napade i mržnju, Studija slučaja: Faktograf.hr.

Drugi se element odnosi na specifični izvor financiranja pokretanja Klimatskog portala. Naime, Republika Hrvatska je kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti osigurala sredstva za provedbu mjere „Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka“. Kao nositelji mjere određeni su su Ministarstvo kulture i medija i Agencija za elektroničke medije, a za provedbu dijela mjere koji se odnosi na uspostavu provjere točnosti informacija osigurano je tadašnjih 45 milijuna kuna, odnosno 5.972.526 € bespovratnih sredstava. Kako se navodi na stranicama Agencije za elektroničke medije, opći cilj mjere je “jačanje otpornosti društva na dezinformacije kroz smanjenje količine dezinformacija i pogrešnih informacija u javnom prostoru, jačanje informacijske pouzdanosti i sigurnosti kod konzumiranja medijskih sadržaja i korištenja društvenih mreža, jačanje kvalitete novinarstva i vjerodostojnog izvještavanja te jačanje medijske pismenosti. Specifični ciljevi programa su jačanje kompetencija postojećih i razvoj novih neovisnih provjeravatelja točnosti informacija objavljenih u javnom prostoru, medijima i na društvenim mrežama, razvoj tehnoloških programa i platformi za rad na provjeri informacija, jačanje otpornosti medija na dezinformacije i poticanje kvalitetnog i vjerodostojnog novinarstva, poticanja projekate medijske pismenosti koji se temelje na edukaciji o suzbijanju dezinformacija i stvaranje suradničke platforme i repozitorija provjerenih informacija”.

Javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava “Uspostava sustava provjere točnosti informacija” objavljen je na samom kraju 2022. godine te su u konačnici provedena dva javna poziva, jer nakon prvog nisu dodijeljena sva raspoloživa sredstva. Ukupno je kroz oba poziva financiran 21 projekt te je pokrenuta platforma Točno tako na kojoj mediji odabrani za sufinanciranje objavljuju provjere činjenične točnosti tvrdnji iznesenih u javnost. Svi projekti odobreni putem javnih poziva obvezali su se slijediti načela rada koja

propisuju neovisnost, transparentnost, političku i drugu nepristranost i nezavisnost, relevantnost, pravo na korekciju pogreške i objavu ispravka te nepostojanje sukoba interesa. Projekti i njihovi mediji nisu obavezni biti verificirane organizacije za provjeru činjenične točnosti od strane IFCN-a i EFCSN-a.

Udruga Faktograf u partnerstvu sa Sveučilištem u Zadru prijavila se na prvi javni poziv s projektom “Činjenice o klimatskoj krizi – klima.faktograf.hr” koji je za cilj imao razvoj i uspostavu provjere činjenične točnosti informacija vezanih za klimatsku krizu sa svrhom jačanja otpornosti društva na klimatske dezinformacije te unaprjeđenja medijske pismenosti kroz razumijevanje informacija o klimatskoj krizi. Uz samo pokretanje Klimatskog portala, jedna od temeljnih aktivnosti projekta bilo je istraživanje raširenosti i prihvaćenosti klimatskih dezinformacija među hrvatskim građanima. Projekt je kroz javni poziv sufinanciran u iznosu od 198.811,44 € (98,28 %).

NOVI CIKLUSI DEZINFORMACIJSKE KAMPANJE O FACT-CHECKINGU

Prvi ciklus: Ususret javnom pozivu za bespovratna sredstva

Sama najava provedbe mjere „Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka“ dovela je tijekom 2022. godine do novog ciklusa dezinformacijske kampanje rubnih medija i aktera vezano uz provjeru činjenične točnosti ili poznatije *fact-checkinga.* Među neutemeljenim optužbama našla se i tvrdnja da država daje “45 milijuna evrića, točnije naših evrića” Faktografu da “nas jače i okrutnije laže” (1).

Jedan od centralnih dezinformacijskih rubnih medija, ne samo u Hrvatskoj već u široj regiji Zapadnog Balkana, portal Logično.com, reagira na najavu mjere tekstom u kojem navodi niz netočnosti i manipulacija, a prenose ga i neki drugi rubni mediji (1, 2):

“O štetnosti tkz. „factchekera“ puno smo puta pisali do sada. Radi se o organiziranim grupama stranih plaćenika koji imaju autorsko pravo na istinu, i podupiru samo službeno stajalište režima, dok se sva ostala mišljenja uklanjaju sa društvenih mreža. Hrvatsku „factcheck“ organizaciju financira Američka ambasada i američke udruge, koji svojim novcima nama nameću svoje viđenje svijeta.

Kao primjer njihove štetnosti možemo dati porijeklo Covida za kojeg je službeno stajalište američkog režima bilo da je nastao prirodnim putem. Faktograf je stoga uklanjao sva druga mišljenja iz javnog prostora, i portal Logično je dobivao opomene i smanjen je doseg na Facebooku. U međuvremenu „službena istina“ se promijenila, za virus se sada tvrdi da je nastao u laboratoriju, i sada uklanjaju sva drugačija mišljenja. Ako vam nije jasno zašto je ovakva cenzura opasna po demokraciju, pogledajte primjer bilo kojeg totalitarističkog režima.

I sada, kad su dokazano napravili štetu, i kad su ljudi bijesni na njih, umjesto da se ukine Faktograf, Hrvatska radi su-

protno – razvit će vlastitu mrežu „factchekera“ kako bi se cenzura još više pojačala, a sve naravno plaća – Europska Unija, koja je i „preporučila“ ovaj potez. (Preporuka – čitaj: diktat). EU se polako ali sigurno pretvara u jednu totalitarističku diktaturu u kojoj pravo na mišljenje i slobodu govora jedva da još postoji.”

Liberal.hr donosi tekst Hrvoja Markovića pod naslovom “Hrvatska vlada ulaže dodatnih 45 milijuna kuna u snažnije dezinformiranje građana”, u kojem između ostalog ističe: “sve više ljudi ismijava uredništva zbog takvih odabira i ostavljaju ‘hahač’ reakcije. Pojedini ‘stručnjaci’ misle da se publika tako sociopatski smije tuđim patnjama, ne shvaćaju da čitatelji zapravo ismijavaju njih i ovakve komentare uredništava”. O Faktograf.hr-u Marković iznosi manipulativne i netočne tvrdnje kao što je: “Faktograf, jedini *fact-checker* u Hrvatskoj koji surađuje s Facebookom, je također iznio netočne podatke zbog čega je u više navrata objavio zahtjeve za ispravkom temeljem Zakona o medijima.”

Rubni portal Epoha.com.hr komentirao je objavljeni javni poziv promovirajući narativ cenzure te uspoređujući obavljanje posla *fact-checkera* s poslom čuvara u Auschwitzu (usporedba koju smo imali prilike čuti i ranije):

“Nije ni najmanji problem ukazivati na dezinformacije i dokazivati njihovu netočnost. Problem je u tome što će to vjerojatno biti mreža koja će služiti big tech korporacijama ili državi za kažnjavanje nepodobnih. Pri samoj pomisli na to, moram reći: Nema tih novaca za koje bih mogao biti dio bilo kakvog represivnog sustava….Njih sustav ne zapošljava na takvim mjestima zato što su oni nešto posebno kvalificirani ili zato što su nešto veliko ili vrijedno u životu napravili, već zato što su samo takvi ljudi voljni raditi takve prljave poslove, a svi znamo kakvi su to ljudi. Ljudi bez savjesti, debelog obraza….Nije svatko mogao raditi ni kao čuvar u Auschwitzu. Mnogim ljudima savjest ne bi dopustila da rade takav posao (op.a. ako se takvo što uopće može nazvati poslom, jer svi znamo o čemu se radi), bez obzira na visinu plaće…Sjetimo se toga da doista ne može svatko provoditi cenzuru i progoniti novinare koji se usude iznositi nepodobna mišljenja i odmah

će nam biti lakše i poteze cenzora počet ćemo doživljavati kao vrijedne pohvale našem radu i vrijedan putokaz svima koji tragaju za istinom u vremenu u kojem živimo, jer oni zatiru istinu i sve što zatiru treba dodatno istraživati."

Autor ovog teksta je Nenad Šiprak, prema javno dostupnim informacijama ujedno i dopredsjednik udruge Osviješteni te admin javne Facebook grupe Osviješteni građani. Ova Facebook grupa često je bila poprište širenja različitih dezinformacija.

Portal Epoha drugi će javni poziv za mjeru „Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka" raspisan u 2023. godini popratiti člankom opremljenim fotografijom na kojoj piše Faktograf, vidi se dio glave bivšeg glavnog urednika Petra Vidova te sadrži sliku injekcije i novčanica dolara, a sam tekst završavaju s rečenicom: "Eto nove prigode za pohlepnike i predatore iz Faktografa da, naravno, zar itko sumnja, ponovno dobiju "Judine škude" za lovljenje tobože dezinformacija". Faktograf u tom javnom pozivu uopće nije sudjelovao.

Drugi ciklus: Rezultati su objavljeni

Kada je Agencija za elektroničke medije objavila rezultate javnog poziva, uobičajeni rubni medijski akteri objavili su članke o tome kako je Faktograf osigurao sredstva za pokretanje Klimatskog portala.

Tako portal Narod.hr provedenom javnom pozivu posvećuje dva članka. U prvome navodi, između ostalog, kako je "Faktograf, inače poznat po cenzuriranju i smanjivanju dosega na društvenim mrežama" dok u drugom nastavlja u istom tonu i kaže "Preko Ministarstva kulture i medija otići će 200 tisuća eura Faktografu koji od osnivanja provodi medijski reket i ograničavanje objava u suradnji s tvrtkom meta (Facebook) za koje procijene da su netočne. S obzirom na to da je pandemija covida očito u mainstream narativu 'lanjski snijeg', klimatske promjene su u fokusu i više nego ranije. Dovedete li u pitanje ikoji postulat klimatske krize, 'ministarstvo istine' – Faktograf vas uzima na zub i to pod pokroviteljstvom Vlade RH, točnije Ministarstva kulture i medija".

Narod.hr koristi ove članke da uz Faktograf pokuša diskreditirati i dvije druge udruge koje su također ostvarile sredstva za svoje medije - Udrugu za promicanje medijske kulture, umjetnosti i tolerancije „Lupiga – svijet kroz obične oči" i CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, oboje optužujući za ideološku pristranost te za povezanost s Faktografom[1].

Treba napomenuti da se i izdavač portala Narod.hr, udruga U ime obitelji, prijavio na isti javni poziv, no projekt u kojem je bio partner nije ocijenjen s dovoljnim brojem bodova da bi

1 Točno je da su Faktograf, kao i pojedinci iz Faktografa, surađivali s ove dvije udruge i njihovim portalima, a što su javno dostupne informacije. Scena neprofitnih medija u Hrvatskoj je vrlo mala te su među tim medijima prisutne brojne suradnje. Autorica ove studije slučaja Tajana Broz bila je zaposlena u CESI - Centru za edukaciju, savjetovanje i istraživanje od 2006.-2016. godine te je bila jedna od urednica portala Libela.org od 2009.-2016. godine. Ana Brakus, izvršna direktorica Faktografa također je bila urednica portala Libela.org te zaposlenica CESI 2015.-2016. godine. Petar Vidov, glavni urednik Klimatskog portala i Ana Benačić, novinarka, članovi su Lupige. Faktograf je bio partner na projektu FUNDME – Formalno udruživanje neprofitnih digitalnih medija čija je nositeljica bila Lupiga. Tijekom kampanje za predsjedničke izbore 2024. godine Lupiga i Libela su bili Faktografovi partneri na projektu Baza izbornih činjenica.

ostvario bespovratnu potporu. Možemo i napomenuti da se u arhivi portala Narod.hr pod tagom Faktograf nalazi najmanje 140 u pravilu difamacijskih članaka objavljenih od 2018. godine do danas, što su u prosjeku 2 članka mjesečno.

Tekstove s portala Narod.hr prenosi i Epoha.com.hr, a pridružuju se i drugi rubni mediji poput Objektivno.hr koji piše kako je Ministarstvo kulture i medija "dodijelilo gotovo 200.000 € cenzorima Faktografa čiji je zadatak na Facebooku uklanjati sadržaj koji im se ne svidi njima ili njihovim financijskim pokroviteljima". Iste tvrdnje ponavlja i Crodex.net.

Na rezultate javnog poziva osvrće se na svome Facebook profilu i Liberal.hr s dvije objave. U prvoj objavi stavljaju *screenshot* iz kojeg je vidljivo da je udruga Faktograf ostvarila sredstva implicirajući da se kod klimatskih promjena radi o religiji, a u komentaru na tu objavu piše: "...To je unaprijed bilo rezervirano za one koji su tri godine mukotrpno cenzurirali građane. Plenković ih je morao nekako nagraditi. 🙂".

U drugoj objavi, istog dana, uz fotografiju ministrice kulture i medija Nine Obuljen Koržinek objavljuje sljedeći tekst: "Ministrica kulture danas glumi kao da joj je stalo do slobode medija i neovisnosti novinara. Istog dana kad je objavljeno da će njeno ministarstvo vašim novcem financirati Faktograf, oglasnu ploču stranke Možemo i glavnog cenzora neovisnog novinarstva.

Istog dana kad je Faktograf cenzurirao nas zbog vica o zagrebačkom gradonačelniku.

Kako može netko tko tuđim novcem podupire cenzuru građana i promidžbu jedne političke opcije uopće pričati o slobodi medija? Ona je tamničar slobodnih i neovisnih medija, a štiti samo svoje novinare - one koje financira novcem poreznih obveznika."

Treći ciklus: Nastavlja se u istom tonu i tijekom provedbe projekata

Narod.hr posvećuju provedbi mjere „Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka" još jedan članak u prosincu 2023. godine, kritizirajući Ministarstvo kulture i medija kroz primjer Slovačke, koja je prema njihovim tvrdnjama "jedna od zemalja gdje su godinama financirani mediji za provjeru činjeničnosti, no s radikalnim promjenama na političkoj sceni došlo je i do promjena kad je u pitanju financiranje ovakvih projekata. Naime Slovačka ministrica kulture, Martina Šimkovičová, odlučila je prenamijeniti izdašna sredstva od strane EU namijenjena za ovakve medije u nešto korisnije – Slovačku filharmoniju" (Crodex.net, Narod.hr). Narod.hr zaboravlja u svom članku prenijeti nekoliko ključnih informacija vezanih za ovaj slučaj, a koje navodi i Euractiv, izvor na koji se pozivaju. Kolege iz slovačke *fact-checkerske* organizacije Demagog su nam pojasnili kako se radilo o jednokratnom natječaju, a ne sustavnom financiranju *fact-checkinga*, te da je natječaj u konačnici kasnio s rezultatima pa je ostalo premalo vremena za provedbu projekata, što je i navođeno kao razlog prenamjene sredstava na druge aktivnosti. Slično se dogodilo još jednom natječaju, koji je provelo drugo slovačko ministarstvo tijekom 2023. godine. Možemo istaknuti i da je ministrica Martina Šimkovičová, koja je donijela ovu odluku, i sama često širila dezinformacije koje su provjeravali slovački *fact-checkeri*.

Ovakvi i slični natpisi ponavljat će se tijekom cijelog perioda provedbe projekata financiranih ovom mjerom, pri čemu će posebni intenzitet doživjeti nakon video objave Marka Zuckerberga od 7. siječnja 2025. godine, na koju ćemo se detaljnije osvrnuti kasnije.

KRONOLOGIJA NAPADA I NJEGOVI AKTERI

Od početka provedbe projekta "Činjenice o klimatskoj krizi - klima.faktograf.hr" u rujnu 2023. godine pa do pokretanja portala prošlo je šest mjeseci. Tijekom tog razdoblja u okviru projekta organizirani su studijsko putovanje i edukacije radi jačanja kapaciteta redakcije, izrađena je analiza o klimatskim dezinformacijama, dizajniran je portal i uspostavljen te testiran sustav za unošenje i objavu sadržaja. Uz to, pripremljeno je više članaka za objavu istovremeno s pokretanjem Klimatskog portala, među kojima i serijal o povijesti negiranja klimatskih promjena.

Početkom ožujka krenule su najave o pokretanju Klimatskog portala putem društvenih mreža dok je javnost priopćenjem medijima obaviještena o pokretanju portala 20. ožujka 2024. godine. Objavu su prenijeli pojedini mediji i akteri aktivni u području klime i klimatskih promjena.

Prije nego krenemo s detaljnim opisom kronologije zbivanja, treba reći da se u ovom slučaju radilo o dvije ne nužno koordinirane, ali u narativima svakako povezane linije napada.

Prva linija se odnosila na anonimne profile na društvenim mrežama i same korisnike društvenih mreža, prije svega Facebooka, koji su trolali objave Klimatskog portala s "Haha emojijima", često odlazeći u vrijeđanja i prijetnje u komentarima i putem privatnih poruka. Također su proveli akciju slanja emailova s pritužbama Ministarstvu kulture i medija te Agenciji za elektroničke medije. Glavni akteri te linije napada su anonimni Facebook profili/stranice Capakova zamjenica i Rubni portal, Facebook grupa Osviješteni građani i pojedinci Nenad Bakić, Mario Nakić i Hana Matić.

"Haha emoji" (engl. Grinning Squinting Face) - kojega ćemo dalje u ovoj studiji slučaja zvati njegovim kolokvijalnim imenom Hahač - naizgled djeluje kao iskaz smijeha i zabave odnosno originalno i jest zamišljen kao reakcija smijeha, no njihovo korištenje često ima političku poruku te sasvim drugu svrhu, a kako je to naveo i Hrvoje Marković u tekstu objavljenom na portalu Liberal.hr koji smo ranije citirali.

Facebook je pored “palca gore” odnosno “like” emojia 2016. godine uveo dodatne emojije kojima korisnici mogu reagirati na objavu - srce, hahač, wow, tužni emoji i ljutko. Kasnije još uvodi i “care” emoji. Niz se istraživanja od onda do danas bavilo time kako korisnici koriste ove emojie za izražavanje ne samo emocija, nego i političkih stavova. I dok je inicijalna ideja bila da Hahač izražava smijeh, brzo je postalo jasno da se on, jednako kao i emoji “plačem od smijeha” koristi za ismijavanje objava s kojima se korisnik ne slaže ili ih smatra redikuloznima.

Veća količina Hahača na objavama može i drugim korisnicima slati poruku kako je taj sadržaj redikulozan i kako se s njim značajan broj ljudi ne slaže. Novinar George Driver u svome tekstu, a čiji će *screenshot* dijeliti i neki akteri ove studije slučaja, govori kako je Hahač postao emoji ismijavanja i oružje trolova u dobu kulturnih ratova. Čest predmet ismijavanja su upravo pandemija Covida-19, klimatske promjene, nejednakost, ali i smrt. Upotrebu ovog emojija kao simbola ismijavanja i sarkazma pritom ne možemo pripisati samo političkoj desnici jer je, kako je istraživanje utvrdilo, korišten i u svrhu ismijavanja vijesti o smrtima necijepljenih osoba, tj. naslađivanja nad smrću osoba koje odbijaju cijepljenje. Hahač nije jedini emoji koji izražava ambivalentne osjećaje te se koristi za pokazivanje političkog mišljenja. Jedan od njih je i emoji “wow” koji se često koristi kao negativan izraz (tj. nevjerica umjesto oduševljenja) kada je riječ o političkim vijestima.

Druga linija se odnosi na objave o Klimatskom portalu na rubnim medijima te na profilima utjecajnih osoba, s naglaskom na saborskog zastupnika konzervativne političke stranke Most Marina Miletića i kontroverznog poduzetnika Nenada Bakića. Kroz njihove objave se kreirao javni narativ i davao poticaj akciji korisnika. Ova linija sigurno je koristila online akciju s Hahačima te moderaciju same Facebook stranice Klimatskog portala za potrebe širenja željenih narativa o Klimatskom portalu, pri čemu je Nenad Bakić izravno poticao korisnike da pišu pritužbe Ministarstvu kulture i medija te Agenciji za elektroničke medije. Glavni akteri ove linije napada su rubni mediji Narod.hr i Liberal.hr (zajedno s njegovim glavnim urednikom Marijem Nakićem), anonimna web stranica Crodex.net, saborski zastupnik Mosta Marin Miletić te Nenad Bakić.

Tablica 1: Pregled ključnih aktera

Ključni akteri na društvenim mrežama	**Broj pratitelja**	**Broj objava o Klimatskom portalu**	**Broj interakcija korisnika**
Capakova zamjenica	12000	7	4077
Nenad Bakić	61000	6	3028
Rubni portal	2400	5	678
Djana Ana II	714	1	70
Eduard Petranović	4500	1	203
Iznenada - Novonormalno	7800	1	32
Marin Miletić	39728	2	460
Osviješteni građani	21100	3	300
Mario Nakić	3700	2	166
Liberal.hr	33000	4	326
Ključni rubni mediji	**Broj čitatelja (mjesečni prosjek)**	**Broj objava obuhvaćenih studijom slučaja**	
Narod.hr	3000000	4	
Liberal.hr	120000	3	
Crodex.net	120000	5	

Kada govorimo o politici moderacije, treba istaknuti da je tijekom napada Klimatski portal odlučio da neće tolerirati trolanje na Facebook stranici. Kako je bilo jasno da se radi o ciljanom višednevnom trolanju svake objave na Facebooku s ciljem ismijavanja i redikulizacije rada redakcije, a što je jasno vidljivo i iz objava i komentara koje ćemo prikazati u ovoj studiji slučaja, korisnici koji su sudjelovali u tome su blokirani. Pravila ponašanja na Facebook stranici su objavljena 30. ožujka, a najveći broj Hahača došao je nakon toga. Ovo je predstavljalo odmak od dotadašnje politike moderacije društvenih mreža Faktograf.hr-a na kojem se blokiranje korisnika koristilo izuzetno rijetko te su se uvredljivi i mrzilački komentari te prijetnje u pravilu sakrivali, no korisnici su i dalje mogli komentirati objave. Dugoročno se taj pristup pokazao kao neučinkovit jer je od komentiranja odbijao korisnike koji su zainteresirani za neku temu, a prepuštao cijelu

sekciju komentara korisnicima koji uglavnom trolaju, prijete i/ili vrijeđaju. Cilj promjene politike moderacije na Klimatskom portalu je prije svega otvaranje prostora onima koji su zainteresirani za konstruktivnu raspravu o klimi i klimatskim promjenama. Iako je ovaj pristup od strane aktera napada manipulativno iskorišten kako bi se dodatno motiviralo korisnike na akciju, masovno poticano trolanje i vrijeđanje u komentarima svakako nije nešto što potpada pod slobodu govora i izražavanje mišljenja već je korišteno isključivo za defamaciju mete na koju je usmjereno te je Klimatski portal stava da navedeno ne treba tolerirati. Treba također napomenuti da se, nakon ove inicijalne situacije, u kasnijim objavama koje su dobivale i Hahače i izazvale polemike – uključujući i negiranje klimatskih promjena i teorije zavjere – opcija blokiranja korisnika primjenjivala rijetko, isključivo u slučajevima otvorenog vrijeđanja, govora mržnje i prekidanja konstruktivne razmjene mišljenja i rasprave.

Trolanje s Hahačima, uz vrijeđanja i prijetnje

Klimatski portal prvu objavu na svoju Facebook stranicu stavlja 4. ožujka u 3:04 popodne, kada je najava novog medija udruge Faktograf objavljena i na Facebook profilu Faktograf.hr-a.

Istoga je dana, sat vremena kasnije, ova najava popraćena objavom na anonimnoj stranici Capakova zamjenica.

Stranica Capakova zamjenica, koja ima preko 12.000 pratitelja i objavljuje navodno satirične postove kroz koje komentira politička i društvena događanja, s čime je započela tijekom pandemiije koronavirusa, objavljuje fotografiju loga Klimatskog portala s tekstom: "Novi dan, nova prilika za block".

U komentarima Capakova zamjenica dodatno piše:

"Tu će Perica bit glavni 🥰"
"Negatori klime, nadrapali ste!"
"Sad ću ih tagirat da sve ove hahače blokiraju!"

Ta objava prikuplja 571 reakciju, 92 komentara i 6 dijeljenja. Prva objava Klimatskog portala ima 42 Hahača.

Ako pogledamo profile koji su ostavili Hahače na Klimatskom portalu, polovica njih ostavila je reakciju i na objavu Capakove zamjenice, no relativno mali broj onih koji su ostavili reakciju na objavu Capakove zamjenice je otišlo i na stranicu Klimatskog portala. Jedan od onih koji je ostavio reakciju na objavu Capakove zamjenice je i Nenad Bakić, koji se na svojemu profilu povremeno referira na objave ove stranice.

Identičan *screenshot* objave dijeli u 18:30 sati i anonimna stranica Iznenada - Novonormalno, koja broji više od 7.600 pratitelja. Ova je stranica imala manje uspjeha s objavom screenshota koju je popratila i tekstom: "Već vidim nevremena ovo ljeto" uz emoji koji okreće očima. Na ovu je objavu reagiralo 28 korisnika i prikupila je 4 komentara te je pronađeno samo jedno preklapanje između reakcija na tu objavu i Hahača na Klimatskom portalu. Stranica Iznenada - Novonormalno na objavu Capakove zamjenice stavila je Hahača.

Malo iza 20 sati *screenshot* objavljen na stranici Capakove zamjenice stavlja i Eduard Petranović koji je taj screenshot popratio sa zelenim i plavim srcem. Eduard Petranović, ostavio je reakciju palca gore na objavu Capakove zamjenice, no ne postoje preklapanja između Hahača na objavi Klimatskog portala i reakcija na Petranovićevu objavu. Petranović će i sam ostaviti Hahače na nekoliko objava Klimatskog portala.

Eduard Petranović radio je kao novinar i kolumnist, između ostalih u Večernjem listu i na portalu Direktno.hr, a u intervjuu na stranici Trijumvirat.com predstavljen je kao stručnjak za medije i komunikacije i doktorand na Sveučilištu Sjever. U tom intervjuu između ostalog govori: "Ono što također održava medijima glavu iznad vode, a vidim da niste spomenuli u pitanjima, jesu famozni *fact-checkeri*. Kod nas je to Faktograf. Oni uvelike onemogućavaju da se ljudi informiraju putem društvenih mreža jer jednostavno suzbijaju vidljivost nepoćudnim ljudima i informacijama". Slične teze iznosi i u podcastu Sekstant 2021. godine, netočno navodeći da je Faktograf u službi stranke Možemo te da svojim *fact-checkovima* "blokira" portale odnosno smanjuje im doseg na Facebooku. Još ranije, 2019. godine, izjavljuje da se "odlučio aktivirati na platformi Mosta", no tada nije htio otkriti "konkretno djelovanje na Mostovoj platformi".

U oba ova slučaja nije podijeljena originalna objava Capakove zamjenice već isključivo *screenshot* bez spominjanja tog prvoobjavljenog posta.

Dakle, već na prvim objavama na Facebook stranici Klimatskog portala, gotovo polovica reakcija odnosi se na Hahače koji često dolaze od istih 20 do 30 profila.

Dva dana prije službenog pokretanja Klimatskog portala, 18. ožujka, na Facebook objavu dolazi preko 150 reakcija od čega dvije trećine čine botovi koji prema nazivima profila odaju dojam da dolaze iz Turske.

Screenshot objave Klimatskog portala s reakcijom na botove na X-u istog dana dijeli Liberal.hr uz komentar "Faktografov Klimatski portal masovno lajkaju Turci. 😎", a njegov

glavni urednik Mario Nakić istu stvar objavljuje na Facebooku. Također, na Facebooku 20. ožujka se na botove osvrću Capakova zamjenica i Nenad Bakić.

Capakova zamjenica komentira "Tko se to sprda s Pericinim Klimatskim portalom" uz emoji ljutka te prikuplja 435 reakcija, 57 komentara i 3 dijeljenja. U komentarima Capakova zamjenica daje *screenshot impressuma* Klimatskog portala te komentira kako se čini da će "zauvijek ostati u nemilosti Faktografa".

Objavu komentira i Nenad Bakić: "Izgleda da baš nisu inteligentni jer kažu da ovo košta par eura, kuglica sladoleda 💩" te ovdje iznosi ideju o uhođenju urednika i novinara te klimatskih aktivista: "Predlažem pratiti Pericu i njegovu ekipu klimaša kao i druge klimatske aktiviste kao Ceci na objavama s bespotrebnih putovanja kojima se preseravaju i napraviti website o tome!", a koju će za koji tjedan ponoviti i na svome Facebook profilu.

Screenshot botova kojega dijeli Capakova zamjenica tri sata kasnije podijelit će i Nenad Bakić na svome Facebook profilu zajedno s još dva druga *screenshota* vezana za problematiku botova.

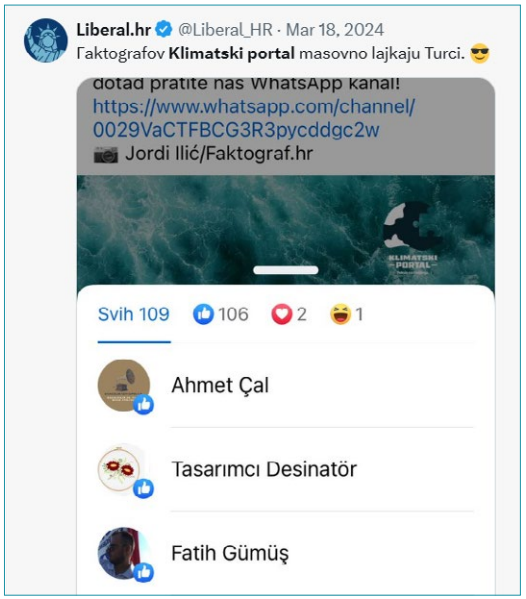

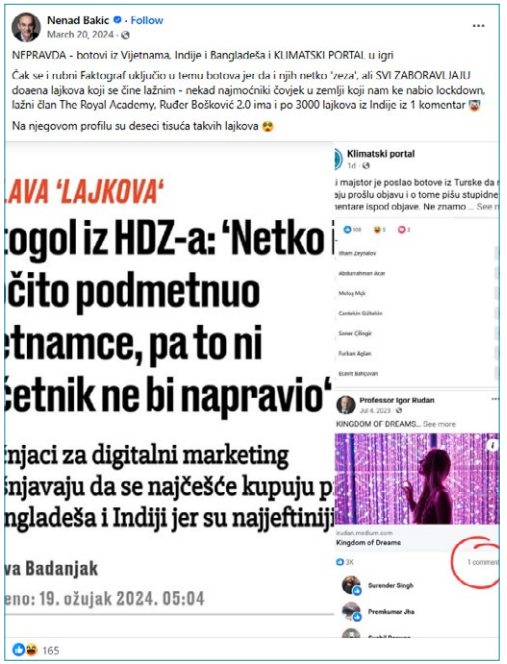

U narednih tjedan dana, nakon incidenta s botovima, primjećujemo da dolazi do većeg broja Hahača koji na gotovo svakoj objavi čine više od polovice reakcija od njih prosječno pedesetak. Na objavama od 25. i 26. ožujka naći će se i nekoliko Hahača talijanskih botova. To traje sve do 29. ožujka kada su na objavu o porastu temperature za 1,5 C stavljena 124 Hahača.

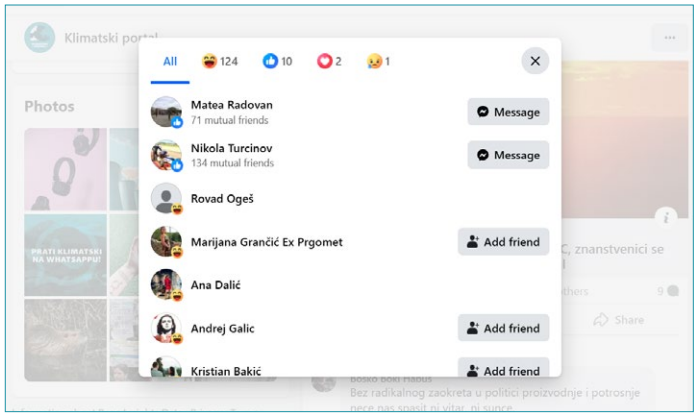

Na sljedećim objavama prosječno je ostavljeno 150 Hahača, dok su na objavi teksta Kome smeta Klimatski portal? 31. ožujka zabilježena 232 Hahača. U ovoj je objavi označena politička stranka Most, s obzirom na to da se tekst referira na video njihova saborskog zastupnika Marina Miletića.

Dan kasnije, 1. travnja, na objavu o džudu u Mongoliji Klimatski portal dobiva čak 407 Hahača.

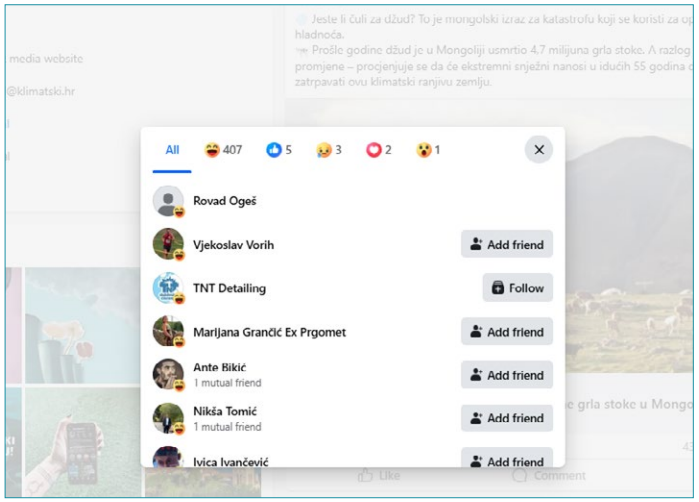

Screenshot ove objave s Hahačima na svojem profilu koristi Mario Nakić 2. travnja uz komentar "Onom Plenkovićevom portalu ide sjajno 😃", a Nenad Bakić u objavi od 3. travnja i ponovno 4. travnja.

Dok traje bombardiranje Hahačima, Capakova zamjenica stavlja još pet objava u kojima satirički spominje Klimatski portal te komentira Hahače i moderaciju Facebook stranice portala, a isto čine i brojni komentatori njezinih objava.

Tako primjerice Capakova zamjenica 2. travnja objavljuje:

> "Lipo Faktografu čestitam Dan factcheckera i što dobijem?
> Blok na klimatskom portalu 😕
> Ni hahača ni komentara ostavila nisam.
> Krasno 😕"

Ova objava dobiva 517 reakcija, 110 komentara te je 4 puta podijeljena. Između ostalih objavu komentira i Nenad Bakić pozivajući sve koji su blokirani da prijave Klimatski portal Ministarstvu kulture i medija.

Na situaciju s Hahačima referira se i Rubni portal, još jedna anonimna Facebook stranica s kojom smo se susretali tijekom pandemije koronavirusa. Iako nema značajnu pratiteljsku bazu kao, primjerice, stranica Capakova zamjenica, i dalje okuplja više od 2.300 pratitelja.

U prvoj objavi 3. travnja objavljuje tekst u kojem ističe:

> "Čast nam je izvjestiti vas kako je redakcija Rubnog Portala uspjela oboriti svojevrstan rekord.
> Naime, nije prošlo niti 60 sekundi od trenutka kada smo zapratili Peričin Klimatski portal do trenutka kada smo blokirani.
> Čini se kako se tu radi o novoj praksi borbe protiv dezinformacija i govora mržnje, na način da se nekoga blokira preventivno, prije i negoli je počinio zločin.
> Ovo je svakako revolucionarna metoda i ide u korak sa demokratskim stremljenjima najnaprednijih demokracija u svijetu kao što je na primjer kanadska.
> Iako smo zbog ovog nehotičnog obaranja rekorda u slavljeničkom raspoloženju, ono ipak ostaje pomućeno činjenicom kako vam ubuduće nećemo moći prenositi dostignuća našeg najpoznatijeg čekera u borbi protiv klime i zdravog razuma."

Rubni portal je svog Hahača ostavio na objavi od 30. ožujka.

Rubni portal objavljuje još pet uglavnom *screenshotova* vezanih za Klimatski portal uključujući i "strip" na temu Hahača na Klimatskom portalu.

Korisnica Djana Ana II 4. travnja objavljuje video Hahači u opisu kojeg navodi između ostalog "KLIMATSKI PORTAL- LIDER U REGIJI SA "HAHAČIMA" 🤣", navodi podatke iz impressuma te piše "I onda ti savršeno jasno bude zašto svaka objava ima više kako iz zovu "hahača" ,a rješenja koja oni nude isključivo kod šire populacije izazivaju smijeh. Mene bi stid bilo, ali kod tzv. faktčeker-a i plaćenik-a stid se pokrije kojim euićem". Ovu objavu prenosi 12 dana kasnije Crodex.net u obliku teksta.

U periodu u kojem je trajalo bombardiranje Hahačima pronašli smo i sačuvali *screenshot* objave Facebook stranice Kanonada kapljica koja više nije dostupna, a u kojem se prema našoj evidenciji 2. travnja direktno poziva na "sprdnju i ismijavanje".

Ova je objava u trenutku spremanja imala 53 reakcije i 35 komentara. U arhivi stranice Blocked by Bakić koja prikuplja *screenshotove* sa stranica i profila o kojima govorimo u ovoj studiji slučaja, vidljivo je da se radilo o stranici koja je objavljivala uglavnom dezinformirajući sadržaj za vrijeme pandemije.

Paralelno s ostavljanjem Hahača, pojedini korisnici ostavljaju i komentare ispod objava na Facebook stranici Klimatskog portala:

"Jadnici. Tko vas plaća za ove laži?"

“Hahaha.
Klimatski portal je nova niša za zaradu globalističko-sotonističke klike iz faktografa s notornim petrom vidovom na čelu tora.”

“Da, a koji su to, ti koji gomilaju profite !? Daj neka imena ovako samo laprdaš Perice.”

“Nemate srama nacisti i pedofili. Kriminalac vam je narativ”

“Pa budimo iskreni jedino vi sirite dezinformacije koje nisu utemeljene na stvarnim znanstvenim cinjenicama vec sponzorirane od globalistickih oligarha u cilju obmanjivanja javnosti”

Pojedini pak korisnici u komentarima ostavljaju fotografiju/meme s likom urednika Klimatskog portala.

Dio poruka dolazi i na emailove i u inboxe na društvenim mrežama, uključujući i poruku na privatnom profilu članice komunikacijskog tima:

> “Ima li netko da vam se ne ruga smradovi”
>
> “ [...] A ukoliko ne korigirate svoje ponašanje i ne prestanete zloupotrebljavati svoju poziciju, obratit ću se izravno EU fondu od kojeg ste dobili sredstva i zatražiti da Vam se ista oduzmu zbog sukoba interesa, nestručnosti, neprofesionalnosti i zloupotrebe pozicija moći gdje djelujete kao factchecker financiran privatnim sredstvima, Facebookom i ostalim globalnim centrima moći.”

Korisnici se okupljaju i na drugim mjestima, primjerice u komentarima objava na stranici Capakova zamjenica ili profilu Nenada Bakića.

Neki se korisnici hvale sadržajem komentara koji su ostavili ispod objava Klimatskog portala pa tako jedan korisnik izjavljuje kako si je uz Hahača dao dodatnog oduška:

> “Jaoooo! Kakve pizdarije vi pišete, to ne bi pojeo pas s maslom !!
> Jebale vas vaše KLIMACKE, stoko plaćenička! Serem ono debilu Petru Vidovu u čvaljava usta !! Molim BLOK! HVALA!”.

Druga korisnica također piše kako se prije bloka stigla obratiti Klimatskom portalu:

> “Klimatski portal jebo vas faktograf .... koga vi pravite budalama ? I blokirate svakog tko se ne slaže s vašim idiotskim ispiranjem mozga .... aj lopatu u ruke i pošumljavajte kad ste tako za rinuti za klimu i “osviješteni” ...”

Dio se korisnika hvali brzinom kojom su blokirani:

> “Niti minutu nakon mog hahanja sam blokiran 😁”, za što skuplja 15 pozitivnih reakcija.

A na što mu drugi korisnik odgovara:

> “Isto tako i kod mene!!Majke im se najeb...bolesne!!” te biva nagrađen s dva Hahača i tri palca gore.

Dalje korisnici pišu:

> “Mene blokirali odma nakon prvog hahača bez da sam riči napisa
> Bogami ste ih dobro ustravili ili šta bi se kod nas reklo koga je zmija ujdala i gušterice se boji”

> “Dobrodošli u klub blokiranih hahača.”

> “Jučer sam samo ostavio hahača, a jutros vidio da sam blokiran na klimaČkom portalu. Perica Vidoviti brzo sastavio spisak za odstrijel 😂😂😂😂 Stvarno se osramotio sa nekoliko članaka, pogotovo onim jednim di je dobio preko 150 hahača, a niti jedan lajk 🤡”

> “Uspio sam stisnuti 4 hahača do blokiranja, jbt pa tak brzo ni ja ne okinem...ako me razmete kaj vam hoču povedati”

> “Izdržala 3 min do bloka...al sam se stigla obratit 😄”

> “Na sreću sam jučer iz fore išla provjeriti hoće li me fejsova stranica tzv. Klimatskog portala blokirati ako prodjem kroz objave i komentiram ili stavim kojeg “hahača”. I nevjerojatnom brzinom - kod komentiranja treće objave - stranica postala nedostupna za me = blokirali me u treptaju oka. Eto. Imaju izgleda jako puno posla cijeli dan, jer treba blokirati sve ljude koji se smiju njihovim objavama.”

> “Ja nisam stigla iskoristiti bully smajli aka 😂. Krenila sam odmah čim su oni krenuli s ljubavlju i pristojnošću i pitala ih ispod posta da mi daju linkove na studije, znanstvenike i činjenice na osnovu kojeg su napisali post i odmah insta blok Ne žele niš djeliti u bratskoj ljubavi 😭😭😭”

> “Evo I mene dragi heroji. U sekundi me blokirase na Klimavom portalu🤣🤣🤣”

> “Samo sam stavio 3 😂 i odletio sam u blok. Nema šale s znanošću.😊”

> “Isto i mene,oko minute im trebalo🤣”

Treći pak prijete:

> “Prije sve ove političke gamadi, ovu bandu DNOvinarsku treba kazniti na najbrutalniji mogući način”.

Ovaj povećani broj Hahača na objavama Facebook stranice Klimatskog portala traje do otprilike 7. travnja nakon čega im počinje padati broj, što je posljedica politike moderacije sadržaja koja počinje davati rezultate.

Ukupno su na 54 objave Facebook stranice Klimatskog portala stavljena 3,782 hahača. Prema procjeni komunikacijskog tima Klimatskog portala, oko 1500 različitih Facebook profila sudjelovalo je u akciji trolanja, vrijeđanja i prijetnji redakciji putem Facebook stranice Klimatskog portala. Analiza uzorka tih profila nam ukazuje na nekoliko karakteristika sudionika napada. Dio korisničkih profila koji sudjeluju u akciji su anonimizirani korisnički profili odnosno jasno je da imaju lažna imena te nije moguće znati tko su osobe iza tih profila. Dio korisnika ima značajno mali broj pratitelja ili prijatelja te je očito da se koriste kao profili za propagandne aktivnosti na mreži. Na dijelu korisničkih profila vidimo značajnu količinu dezinformacijskih sadržaja, a često i dijele sadržaj profila i stranica koje spominjemo u ovoj studiji slučaja. Dio profila je u potpunosti privatan te nije moguće utvrditi njihove karakteristike.

Akcija Emailovi

Nenad Bakić u svojoj objavi od 3. travnja u 6:27 ujutro poziva sve koji su blokirani na stranici Klimatskog portala da pišu Ministarstvu kulture i medija, navodeći kako je "važno da svi koje blokiraju zbog hahača ih prijave ministarstvu jer blokiranjem ljudi koji daju svoj feedback a koji im se ne sviđaju pokušavaju sebe načiniti boljima i time vjerojatno dobiti bolje ocjene u ministarstvu – a takva manipulacija znači manipulaciju našeg (javnog) financiranja!"

Na tu objavu odgovara Hana Matić, ujedno i dopredsjednica Udruge Spasimo male obiteljske iznajmljivače, a koja će na gotovo svim detektiranim stranicama pozivati na slanje emailova, govoreći: "I mene su blokirali nakon 2 hahača. Nisam znala da su financirani od strane države. Svakako ću uputiti mail ministarstvu kulture jer se na sve načine moramo boriti protiv ovakve cancel culture. Vidjeli smo u plandemiji što nam ona donosi i zato svi trebaju poslati mail i ne biti lijeni to napraviti. Hvala na savjetu."

Dalje u komentarima Hana Matić objašnjava jednoj od korisnica: "Ne rade kontra sebe nego za sebe. Sutra će reci da su ih ljudi dobro prihvatili i da se slažu sa njihovim objavama. Kuzite? Zato treba napisati mail pritužbe na ministarstvo kulture koje ih financira našim novcima. pisarnica@min-kulture.hr", a Nenad Bakić se nadovezuje: "treba pisati".

Hana Matić na sljedeću objavu Nenada Bakića komentira: "Pisala sam upravo mail Ministarstvu kulture u kojem se protivim daljnjem financiranju klimatskog portala, obzirom da blokira ljude zbog bilo kakvog neslaganja, a to znaci da meni kao poreznom obvezniku uskraćuje informacije iako je financiran upravo novcem poreznih obveznika.

Očekujem od njih odgovor što će poduzeti u budućnosti kako bi zaustavili takvo totalitarno ponašanje. Predlažem svima na napisu dvije tri rijeci Ministarstvu". Na što dobiva 29 pozitivnih reakcija i pohvalu Nenada Bakića uz poticaj i ostalima.

Hana Matić zahvaljuje na pohvalama za pokrenutu akciju u komentarima objave u grupi Osviješteni građani, no zasluge za akciju pripisuje Nenadu Bakiću.

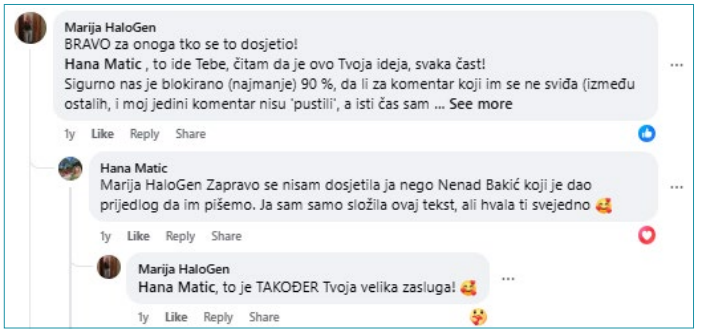

U javnoj Facebook grupi Osviješteni građani, koja broji više od 21.000 članova, a čiji su administratori čelnici udruge "Osviješteni", dopredsjednik udruge Nenad Šiprak, inače i autor na portalu Epoha.com.hr, 3. travnja objavljuje *screenshot* s 286 Hahača na objavi o džudu Klimatskog portala uz sarkastičan komentar:

> "Čestitam portalu Klimatski portal kao jednom od najduhovitijih stranica na ovoj platformi! Sudeći po emotikonima jako dobro vam ide! Samo nastavite tako i dalje! 🤗😄🙂"

U komentarima na tu objavu Hana Matić ponovno poziva na akciju pisanja Ministarstvu kulture i medija te Agenciji za elektroničke medije:

> "Pozivam sve ljude koje su blokirali, a to su apsolutno SVI koji su izrazili kroz komentar ili emotikon svoje neslaganje sa tekstom, da napisu mail Ministarstvu kulture u kojem će se žaliti na takvo postupanje i diskriminaciju obzirom da je taj Klimatski portal financiran NAŠIM NOVCEM iz državnog proračuna.
> Ja sam im poslala mail.
> Ukoliko se ne budemo protivili za pola godine će reci da su "odlično primljeni" od strane građana i da su opravdali svoju svrhu. I dobiti ce nove novce.
> Zato hitro napisati mail:
> pisarnica@min-kulture.hr
> I na agenciju za elektroničke medije:
> Info@aem.hr"

Isti ovaj poziv netom kasnije u grupi objavljuje Nenad Šiprak kao zasebnu objavu. Objava je prikupila 55 pozitivnih reakcija, 22 komentara i 4 dijeljenja.

U komentarima već spomenute objave, Hana Matić daje predložak svog emaila ostalima na korištenje:

> "Poštovani,
> Zadnjih dana je krenuo sa radom "Kimatski portal" za kojeg čujem da je financiran sredstvima Vašeg ministarstva tj. iz sredstava državnog proračuna.
> Ukoliko je taj portal namjenjen informiranju građana (a trebao bi biti) onda je neprihvatljivo da taj isti portal na Facebooku blokira građane koji izraze bilo kakav neslaganje sa temom u članku.
> Osobno sam žrtva njihovog blokiranja i smatram da sam na taj način kao porezni obveznik zakinuta za informacije.
> Takve pojave se ne bi smjele dogadjati ukoliko je netko (u ovom slučaju taj portal) financiran javnim novcem.
> Protivim se daljnjem financiranju javim novcem takvog samovoljnog ponašanja.
> Ljubazno molim Vaš povratni odgovor i što ćete poduzeti u vezi te pojave koja ima odlike totalitarnog obrasca ponašanja."

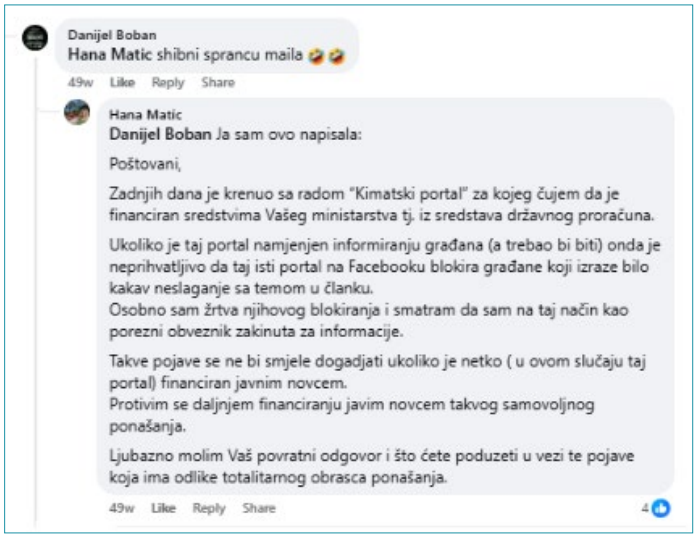

Hana Matić i na objavi Rubnog portala piše o slanju emailova Ministarstvu kulture i medija. O slanju emailova piše i nekoliko drugih korisnika te na nekoliko mjesta u komentarima, na različitim stranicama, nalazimo i *screenshot* odgovora Ministarstva kulture i medija, koje opućuje na obraćanje Agenciji za elektroničke medije.

O tome kako će poslati prijavu Ministarstvu kulture i medija u komentarima na Facebook stranici Klimatskog portala ujutro 3. travnja piše i jedna od korisnica: "Samo da vas obavjestim da će ministarstvo kulture dobiti kaznenu prijavu sljedeću sedmicu jer blokirate ljude koji vas financiraju zbog najobičnijih hahača. Sretno klošari!".

Prema informacijama koje nam je za ovu studiju slučaja dostavilo Ministarstvo kulture i medija, na email adresu ministarstva stigla je jedna pritužba na Klimatski portal, a koja je proslijeđena na postupanje Agenciji za elektroničke medije.

Robert Tomljenović, zamjenik predsjednika Vijeća za elektroničke medije navodi da su u Agenciji za elektroničke medije

tijekom travnja i svibnja 2024. godine registrirali ukupno 9 pritužbi na Klimatski portal.

“Sadržaj prigovora većinom se odnosio na društvene mreže, odnosno nezadovoljstvo dotičnih građana činjenicom da im je Klimatski portal na svojim društvenim mrežama onemogućio komentiranje, s tvrdnjom da je riječ o cenzuri i onemogućavanju slobode govora. AEM je u odgovorima odbio sve te pritužbe, navodeći da se Klimatski portal u potpunosti pridržava pravila predmetnog NPOO natječaja, da ni na koji način ne ugrožava slobodu izražavanja te da ne provodi cenzuru. Sve koji su se žalili AEM je upućivao na mrežnu stranicu Klimatskog portala s preporukom da se tamo informiraju o klimatskim promjenama”, navodi Tomljenović.

Dodatno, i u Agenciji za elektroničke medije također su primijetili da se radi o akciji povezanih aktera. “Uočili smo da se u tim prigovorima koristila špranca i da je bila riječ o „forvardušama“, jer su prigovori bili gotovo identični, većinom pisani u ženskom rodu, te su nam tako i neki zabrinuti muški građani pisali u ženskom rodu”, govori Tomljenović.

U konačnici, Vijeće za elektroničke medije uvrstilo je zaprimljene pritužbe “radi blokiranja i brisanja komentara korisnika na Facebook stranici elektroničke publikacije klima.faktograf.hr” na svoju 16. sjednicu koja je održana 11. travnja. Kako je vidljivo iz zapisnika s navedene sjednice, Vijeće za elektroničke medije utvrdilo je da “Agencija nije nadležna za postupanje kada su u pitanju društvene mreže”.

Značajno mali broj pritužbi odaslanih emailom može imati nekoliko mogućih objašnjenja. Prvo je objašnjenje da je teško potaknuti građane da nešto što djeluje kao bezazlena internetska zabava i trolanje pretoče u konkretniju akciju. Nadalje, u trolanju su dijelom sudjelovali i anonimni profili te je logično za pretpostaviti da se pojedinci iza tih korisničkih profila ne žele izložiti prema državnim i javnim tijelima. A jednom dijelu korisnika je očigledno i sasvim dovoljno bilo ostaviti uvredljive i prijeteće poruke redakciji Klimatskog portala da bi zadovoljilo svoju potrebu za “akcijom”. I na kraju, postoji mogućnost da ista osoba stoji iza većeg broja anonimnih korisničkih profila

ili da su dio korisničkih profila koji su ostavljali Hahače zapravo botovi (ali dokazivanje takvog neautentičnog koordiniranog ponašanja nije bilo predmet ove analize).

Izgradnja narativa

Bombardiranje Hahačima pratila je i izgradnja narativa oko Klimatskog portala od strane rubnih medija te političkih i drugih utjecajnih aktera.

Narod.hr 17. ožujka objavljuje članak Faktograf otkrio novu poslovnu nišu: Uz pomoć države kontrolira i što se piše o klimi u kojem navodi niz netočnosti: “Udruga Faktograf, specijalizirana za kontrolu protoka informacija u javnom prostoru, uz odgovarajuću mrežnu stranicu nedavno je pokrenula i portal specijaliziran za informiranje o klimi…. Faktograf je postao poznat kao stranica koja nadzire, denuncira i cenzurira informacije objavljene na društvenim mrežama. Ukoliko korisnici Facebooka objave nešto za što Faktograf prosudi da je pogrešno, Facebook može izbrisati tu objavu ili ga čak blokirati….Pritom se Faktograf za svoj rad izdašno koristi državnim izvorima financiranja, a to je slučaj i s novim portalom o klimi”.

Liberal.hr 23. ožujka objavljuje članak svojega urednika Maria Nakića pod naslovom “Plenkovićeva vlada ulupala 199.000 vaših eura u portal koji nikoga ne zanima”. Najvjerojatnije nije slučajnost da je članak opremljen fotografijom premijera Andreja Plenkovića s medicinskom maskom kao simbolom pandemijskog vremena. Nakić u svome tekstu iznosi nekoliko ključnih narativa koji će se dalje perpetuirati kroz javnost.

Prvi narativ se odnosi na javno financiranje te “bacanje ogromnih svota poreznih obvezika u bunar”. Drugi je da su Faktograf i Petar Vidov “pristrani i ideološki iznimno ekstremni” te da će o klimatskoj krizi pisati iz pozicije “klimatske ideologije”. Treći je narativ o tome kako su javne politike vezane uz klimatsku krizu štetne te piše: “Pretpostavljam da je Plenković mislio kako je to “ulaganje”, da će mu takav pristrani portal o klimi pomoći kako bi lakše senzibilizirao javnost pred “zelene” politike koje planira u Hrvatskoj uvesti, a zna

da će biti otpora jer ljudi nisu ludi da se vrate u siromaštvo u kakvom se na ovim prostorima živjelo prije 100 godina."

U kontekstu prva dva narativa Nakić navodi da mu "ne smeta ni Faktografov portal o klimi. Sve je to dio pluralizma i sva mišljenja su dobrodošla, čak i ona ekstremna. Ali nema baš nikakvog smisla da država financira takve ideološko-ekstremističke projekte."

U istom članku, objavljenom tri dana nakon javne objave o početku rada Klimatskog portala, Nakić konstatira kako "Faktografov "Klimatski portal" ne izaziva preveliku pažnju javnosti, a bogami ni odobravanje njihovog narativa. Među svim objavama na Facebooku, više stotina lajkova privukla je samo jedna - i ti su lajkovi mahom iz Turske. Imaju ukupno 351 pratitelja od kojih ogromna većina uopće ne postoji. Po objavama dobivaju 5 do 10 reakcija, i to većinom "hahača". Ljudi im se rugaju."

Članak objavljuju i na Facebook stranici Liberal.hr-a gdje prikuplja 85 reakcija palca gore, 4 komentara i 3 dijeljenja.

Nakićev članak prenosi udruga Slobodni zajedno koja je proizašla iz inicijative okupljene oko protivljenja mjerama za suzbijanje pandemije koronavirusa te javna grupa Osviješteni građani.

Na Nakićev članak poziva se i Mostov saborski zastupnik Marin Miletić, koji 24. ožujka na svojim profilima na X-u i Instagramu objavljuje video u kojem govori:

"Mario Nakić piše o tome kako je Andrej Plenković utukao 200.000 eura u famozni portal o klimatskim promjenama, daje u ruke Petra Vidova, poznatog promicatelja cenzure i zaustavljanja sloboda i građanskih prava tijekom pandemije... 200 tisuća eura je dao tom liku da širi neistine i nebuloze o klimatskim promjenama, koje se događaju od postanka svijeta, ali oni pušu u rog samo jednog bezumlja zelenih politika, koje su tu samo da okrenu milijarde i milijarde eura. Mi ćemo ugasiti sve te udruge, nećemo im dati jedne lipe kada preuzmemo odgovornost za vođenje Hrvatske, nego ćemo tih 200 tisuća eura usmjeriti u pošumljavanje. [...] Puno mudrije je tu

usmjeravati novac i tako čuvati planetu, nego davati novac ovim likovima, lutkicama na koncu u rukama moćnika."

Ove dvije objave prikupljaju nešto više od 460 reakcija, a na X-u više od 1460 pregleda (*views*).

Urednik Klimatskog portala piše odgovor na ove objave u tekstu "Kome smeta klimatski portal?", u kojemu prokazuje netočnosti koje su navedene, počevši od prirode dodijeljenih sredstava do prirode mogućih rješenja koje vide i relevantne institucije, a koje su u direktnoj suprotnosti s pojedinim političkim ideologijama.

Nenad Bakić priključuje se izgradnji narativa 3. travnja s više objava na svome Facebook profilu, te kao što smo već naveli, potiče svoje pratitelje na akciju slanja emailova .

U prvoj objavi Klimatski portal naziva "Klaunskim portalom" te "jednim od najsramotnijih projekata u RH" i ujedno poziva "da svi koje blokiraju zbog hahača ih prijave ministarstvu jer blokiranjem ljudi koji daju svoj feedback a koji im se ne sviđaju pokušavaju sebe načiniti boljima i time vjerojatno dobiti bolje ocjene u ministarstvu - a takva manipulacija znači manipulaciju našeg (javnog) financiranja!". Ova objava prikupila je 616 reakcija, 91 komentar te 16 dijeljenja.

U drugoj objavi piše šire o svojoj ocjeni rada Faktografa tijekom pandemije te navodi kako su sredstva za Klimatski portal "valjda neki truli kompromis oko nekih sredstava EU (duga priča), pa 'da se da malo i ljevičarima'. Teška greška HDZ-a." U komentarima na ovu objavu nekoliko korisnika piše kako su poslali pritužbu Ministarstvu kulture i medija radi toga što su blokirani na što Bakić odgovara: "sjajno to bi trebali svi koje blokiraju".

Istog dana o tome piše i Liberal.hr na X-u navodeći kako je "Vlada RH (ova, HDZ-ova vlada) preko Agencije za elektroničke medije poklonila udruzi Faktograf novac za portal o klimi, na kojem pišu dokazani klimatski ekstremisti koji se sada iživljavaju blokirajući porezne obveznike - ljude koji ih financiraju - zbog neslaganja". Objava prikuplja 41 reakciju te ima više od 1200 pregleda.

Dan kasnije, 4. travnja, Nenad Bakić objavljuje kako je Klimatski portal "oborio rekord Facebooka u sprdnji" ističući da je broj Hahača na jednoj od objava dosegnuo 325. Ova objava prikuplja 498 reakcija, 54 komentara i 8 dijeljenja.

Istog tog dana Mario Nakić objavljuje novi tekst na portalu Liberal.hr, kao odgovor na tekst urednika Klimatskog portala, te u njemu ponavlja narative vezane uz ideološku pristranost u obliku ljevičarskog i marksističkog aktivizma, kako zapravo političari dijele novac bez da to narod želi i tretiraju porezne obveznike kao kmetove te dodatno optužuje za inkviziciju:

"Svakoga tko podsjeti na činjenicu da se klimatske promjene događaju od nastanka Zemlje i da će se događati dok ona postoji, Vidov optužuje da "negira" klimatske promjene. Ova sintagma, koja je prilično vjerska, zapravo pokazuje o kakvom je ekstremistu riječ. Ako niste u skladu s vjerskom dogmom - čak i kada navodite apsolutne činjenice - vjerski ekstremisti će vas optužiti za nevjerništvo, krivokletstvo ili blasfemiju. A to je najteži grijeh protiv Boga, za to slijedi inkvizicija. Nekoć su takve, koji su propitivali njihove dogme, palili na lomači. Danas ih pokušavaju ušutkati na društvenim mrežama i totalno ih karakterno ubiti raznim etiketama - kao što je "antivakser", "negator klimatskih promjena" i slično."

Na Facebook stranici Liberal.hr-a objava s poveznicom na ovaj tekst prikuplja 134 reakcije prst gore, 9 komentara i 3 dijeljenja. Jedan od komentara s najviše pozitivnih reakcija navodi: "Poslije čitanja ovog teksta otišao sam na klimatski portal i počeo lupati hahače - nakon trećeg hahača portal je nestao😂🤣"

Web stranica Crodex.net, također poznata po širenju dezinformacija i teorija zavjere, a da pritom nije moguće utvrditi tko iza nje stoji, prenosi Miletićeve i Bakićeve objave s Facebooka kroz tekstove: Miletić o 200.000 eura koje Plenković lupa u Faktografov "portal o klimatskim promjenama" i Klaunski portal Petra Vidova koji mi plaćamo?!.

Nenad Bakić u svom prepoznatljivom stilu, kontinuirano korištenom tijekom pandemije koronavirusa, u objavi od 5. travnja poziva svoje pratitelje na daljnje osmišljavanje maltretiranja klimatskih aktivista i novinara, sve u svrhu navodnog prokazivanja licemjerja:

“Ideja za projekt u vezi klimatskih promjena
Website / Social koji će objavljivati javne fotografije i ostale podatke klimatskih influenesera, faktčekera i ostalih ‘zabrinutih za klimu’ (a moguće samo parazita na toj temi), a iz kojih se vidi da sami me brinu o klimi. Mislim da svatko tko maltretira druge oko klime mora krenuti od sebe - recimo ne putovati na koncerte na dinosaure (autom ili avionom), paliti klima uređaje ili ići na konefe-renciji fizički.
Važno je da se koriste javne fotografije i drugi dokumen-ti - paraziti se često vole slikati - da ne bude doxanje ili ‘udarac u intimu’. No ako neki depopularizator objavi jav-no golu sliku iz kupaonice to je OK.
Fora bi recimo da se vidi da je neki klimatski faktčeker putovao avionom ili autom na konferenciju u inozem-stvu ili na skijanje (umjetni snijeg! prijevoz! proizvodnja opreme!).
U idućoj fazi se računa karbonski otisak. Recimo ako po-pularizator klimatske zabrinutosti od 150 kg. težine leti na koncert, izračuna se otisak srazmjerno težini itd.
Mene bi baš zanimalo razotkrivanje lažnih klimatskih pro-roka kako bi do izražaja došli pravi, pa ako imate dobru ideju i dobat razlog zašto ćete uspjeti, mogu i pomoći u financiranju.”

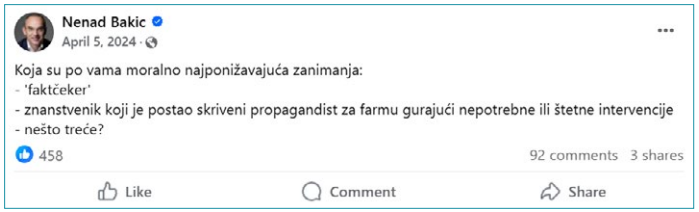

Istog dana provodi i anketu u kojoj pita svoje pratitelje:

> “Koja su po vama moralno najponižavajuća zanimanja:
> - ‘faktčeker’
> - znanstvenik koji je postao skriveni propagandist za farmu gurajući nepotrebne ili štetne intervencije
> - nešto treće?”

Gotovo svi spomenuti akteri i u narednom će periodu spora-dično spominjati Klimatski portal i njegova glavnog urednika Petra Vidova, no više neće proizvesti značajnije akcije protiv Klimatskog portala.

NARATIVI

Narativi koji su upotrebljavani u napadu na Klimatski portal u najvećoj mjeri su preuzeti iz dezinformacijske kampanje koja je protiv Faktografa provođena u periodu pandemije koronavirusa ili koje smo već ranije detektirali da se koriste protiv medija, uz nadogradnju narativa vezanih za klimu i klimatske promjene.

Možemo ih podijeliti na tri vrste narativa – narativ o *fact-checkingu* kao ideološki pristranoj cenzuri, financijski narativ te narativ o klimatskoj znanosti kao nepouzdanoj, koji je vrlo čest kada se govori o klimatskim promjenama.

Narativ o fact-checkingu kao ideološki pristranoj cenzuri

Ovaj je dezinformacijski narativ razvijen tijekom pandemije koronavirusa od strane ekstremističkih, uglavnom desnih političkih grupacija, antivaksera i teoretičara zavjera te se prvenstveno temelji na dezinformacijama vezanima za provođenje Metinog Third Party *Fact-Checking* programa, da bi se zatim proširio na sve specijalizirane *fact-checking* medije, sudjelovali oni u tom programu ili ne. Ovdje treba napomenuti da Klimatski portal nije dio Metinog programa, već je to isključivo Faktograf.hr.

I dok *fact-checker*i diljem svijeta posljednjih pet godina uporno objašnjavaju kako program funkcionira te kako *fact-checkeri* nemaju mogućnost odlučivanja o radu Facebookovih algoritama programiranih za uklanjanje određenog sadržaja, i sama Meta je nakon pobjede Donalda Trumpa na američkim izborima stala na stranu dezinformatora. Tim obratom je kompanija odlučila podržati ovaj narativ te je *fact-checkerske* organizacije izložila dodatnim napadima, unatoč tome što za narativ o cenzuri nema nikakvog utemeljenja u stvarnosti.

Mark Zuckerberg je 7. siječnja 2025. godine objavio video u kojem, između ostalog, izjavljuje da je program u SAD-u dovodio do cenzure te da su *fact-checkeri* bili politički pristrani.

Na ovom mjestu treba ponoviti sve ono što je povodom Metine odluke u svome otvorenom pismu rekla i međunarodna *fact-checkerska* zajednica, a što je ponavljala i kroz cijelo vrijeme trajanja programa:

1. Meta je zahtijevala da svi partneri za provjeru činjenica zadovoljavaju stroge standarde nepristranosti, koje potvrđuje Međunarodna mreža organizacija za provjeru činjenične točnosti (IFCN). To je značilo da nema povezanosti s političkim strankama ili kandidatima, nema zagovaranja politika te podrazumijeva nepokolebljivu predanost objektivnosti i transparentnosti. Svaka medijska organizacija prolazi rigoroznu godišnju provjeru, uključujući neovisne procjene i recenzije kolega. Meta je dosljedno hvalila ove standarde zbog njihove strogosti i učinkovitosti. Samo godinu dana ranije, Meta je proširila *Third Party Fact-Checking* program i na mrežu Threads.

2. Meta nikada nije dala provjeravateljima mogućnost ili ovlasti uklanjanja sadržaja ili korisničkih računa. Korisnici društvenih mreža često su krivili i uznemiravali *fact-checkere* zbog Metinih postupaka.

3. Meta je odlučivala kako će sadržaj koji provjeravatelji ocijene kao netočan biti rangiran ili označen. Nekoliko *fact-checkera* tijekom godina predložilo je Meti načine za poboljšanje označavanja kako bi bilo manje nametljivo i kako bi se izbjegao čak i navodni privid cenzure, ali Meta nikada nije djelovala po tim prijedlozima.

4. Meta je izuzela političare i političke kandidate iz provjere činjenične točnosti, čak i kada su širili laži.

5. Meta je pružala samo ograničene informacije o rezultatima programa, unatoč tome što su *fact-checkeri* i neovisni istraživači opetovano tražili više podataka. Međutim, neovisna istraživanja su pokazala da su oznake provjere činjenične točnosti smanjile vjerovanje u lažne informacije i njihovo dijeljenje, a i sama Meta se nemalo puta hvalila rezultatima programa pa je tako tvrdila:

> „Znamo da ovaj program funkcionira i da ljudi smatraju korisnima upozoravajuće oznake koje primjenjujemo na sadržaj nakon što ga naš partner za provjeru činjenica ocijeni."

Možemo i još jednom objasniti što znači riječ cenzura – ona znači zabranu govora, a ne davanje dodatnih informacija ili smanjenje dosega sadržaju. Čak je i Elon Musk, slavljen među akterima ove studije slučaja, 2022. godine rekao ono što je Meta *de facto r*adila: "New Twitter policy is freedom of speech, but not freedom of reach." ili u prijevodu, sloboda govora nije i sloboda dosega.

Ponovimo još jednom, *fact-checkeri* su u okviru Metinog *fact-checking* programa objavama dodavali točne informacije ili kontekst te nisu donosili odluke o politikama vidljivosti odnosno dosega na Facebooku. To je činila isključivo Meta, ma koliko se sada za bivanje u milosti novoj američkoj administraciji pravi da oni nisu ti koji su odlučili kako će program izgledati i koje posljedice će eventualno imati za korisnike.

Što se tiče ideološke pristranosti, niz istraživanja je pokazalo da su grupe bliske radikalnoj desnici sklonije iznositi teorije zavjere, nedokazane, netočne ili nekontekstualizirane informacije od nekih drugih grupa i da je logično da u kvantitativnom smislu postoji nešto veći broj provjera na toj strani političkog spektra. No, političari su čitavo vrijeme bili izuzeti iz Metinog programa te se na njihovim objavama nisu pokazivale oznake provjere činjenične točnosti.

Sve je ovo rečeno već tisuću puta, ali se pokazalo da je ovaj narativ jedan od najučinkovitijih i najukorijenjenijih narativa dezinformatora, ali i ekstremne desnice, za sijanje nepovjerenja u medije te je sam pojam *fact-checkinga* - provjere činjenične točnosti, što je u osnovi temelj svakog novinarskog rada - postao sinonim za cenzuru. Istovremeno, isti akteri koji viču "Cenzori" zaista ograničavaju slobodu govora i izno-šenja mišljenja uključujući i akademske slobode, kao što to trenutno vidimo u SAD-u.

Financijski narativ

Financijski narativi pojavljivali su se u napadu na Faktograf i ranije, no dok se prije radilo o tvrdnjama da su Faktograf i njegova redakcija "strani plaćenici", odnosno da Faktograf financiraju globalni moćnici i države poput SAD-a, u slučaju Klimatskog portala radi se o financiranju bespovratnim sredstvima iz Europskih fondova koja dodjeljuju institucije hrvatske države, što je onda i promijenilo temeljni narativ.

Kako smo već pisali u studiji slučaja "Novosti se ili pali ili gasi", u slučaju javnih izvora sredstava za financiranje medija narativi se oblikuju ponešto drugačije, iako u svojoj biti ostaju isti – onaj tko prima sredstva mimo tržišta navodno radi za interese onoga tko ta sredstva daje.

U ovom slučaju je temeljni narativ da je Faktograf, odnosno njegov Klimatski portal, medijska ispostava predsjednika Vlade Andreja Plenkovića. Vrijedi spomenuti paradoks koji često nastaje u ovom tipu argumentacije. Naime, Andrej Plenković je predsjednik stranke desnog centra te već treći mandat vodi vladu koja se i pozicionira kao vlada desnog centra, dok se Faktograf paralelno kontinuirano optužuje za pripadnost ideološkoj ljevici pa i za marksizam. I dok pojedinci pokušavaju iz ove mentalne zavrzlame izaći služeći se teorijama zavjere o skrivenim višim interesima (Nakić, Bakić), drugi će naprosto sve staviti u isti koš "globalnih elita" među kojima ionako nema stvarne razlike (Miletić).

Financijski narativi koji se odnose na medije uobičajeno uključuju i tvrdnju da mediji ne bi trebali ovisiti o državnom financiranju te se ne bi trebalo "razbacivati sredstvima poreznih obveznika", već bi trebali opstati na tržištu.

Istovremeno se kroz ovaj narativ govori i kako, kada se već nešto i financira javnim sredstvima, tada ti mediji trebaju pisati u interesu naroda – pri čemu oni koji to govore uzimaju za pravo i formulirati taj interes. Dodatno se u akciji slanja emailova isticao stav da, ako je nešto financirano javnim sredstvima, tada je građanima i korisnicima mreža sve dozvoljeno, pa i trolanje, vrijeđanje i prijetnje prema onima koji primaju javni novac.

Narativ o klimatskoj znanosti kao nepouzdanoj

U okviru projekta "Činjenice o klimatskoj krizi" kroz koji je pokrenut Klimatski portal, izrađena je analiza klimatskih dezinformacija koje je Faktograf.hr razotkrio tijekom svoga rada. Za potrebe te analize korištena je CARDS taksonomija kako je ona prikazana u radu "Computer-assisted classification of contrarian claims about climate change", koji su napisali Travis G. Coan, Constantine Boussalis, John Cook & Mirjam O. Nanko, objavljenom 16. rujna 2021. godine u Science Reports 11.

Ta taksonomija navodi pet ključnih klimatskih dezinformacijskih narativa:

- *Global warming is not happening* – Klimatske promjene ne postoje
- *Human Greenhouse Gases are not causing global warming* – Ljudsko djelovanje ne uzrokuje klimatske promjene
- *Climate impacts are not bad* – Utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji nije štetan
- *Climate solutions won't work* – Javne su politike za suzbijanje klimatskih promjena nepotrebne
- *Climate movement/science is unreliable* – Klimatska znanost nije pouzdana

Kako se navodi u analizi "Proizvodnja sumnje i hajka na znanost", dezinformacijski klimatski narativ **"Klimatska znanost nije pouzdana"** uključuje tvrdnje da znanstveni konsenzus o klimatskim promjenama ne postoji te tvrdnje da je klimatska znanost korumpirana i pristrana. Uključuje i teorije zavjere koje govore da je znanost upregnuta u falsifikaciju podataka kako bi se lažno pokazalo da klimatske promjene postoje i/ili da znanost uz pomoć napredne tehnologije proizvodi ekstremne vremenske događaje kako bi stvorila iluziju klimatskih promjena. Tvrdi se da u pozadini toga stoje moćne elite koje žele kontrolirati svijet. U ovaj dezinformacijski narativ pripadaju i tvrdnje koje se bave difamacijom različitih aktera specijaliziranih za problematiku klimatskih promjena, kao što su međunarodne institucije, mediji, aktivisti i političari. Jedna od čestih taktika difamacije je isticanje njihovog navodnog

licemjerja ako, primjerice, koriste avionski prijevoz za putovanja, a što smo imali prilike vidjeti i u primjeru izloženom u ovoj studiji slučaja.

Gotovo sve elemente ovog narativa vidjeli smo u slučaju napada na Klimatski portal, a možda ga je najbolje sažeo Nenad Bakić u svojoj anketi u kojoj pita pratitelje kome manje vjeruju – *fact-checkerima* ili znanstvenicima.

Kao što je i u analizi utvrđeno, postoji značajno preklapanje aktera koji su širili dezinformacije tijekom pandemije koronavirusa i onih koji sada iskazuju neki od oblika poricanja klimatskih promjena ili se služe dezinformacijskim narativima o klimatskim promjenama. Zajednički temelj dezinformacijskih narativa vezanih za pandemiju i klimatske promjene je navodno oduzimanje sloboda građanima radi politika suzbijanja pandemije odnosno klimatskih promjena te ukupne promjene "našeg načina života". To možemo oslikati tezama koje kažu: tijekom pandemije su nas zatvarali u kuće da se ne zarazimo, sada će nas zatvarati u 15-minutne gradove da spasimo klimu; prije su nas tjerali da nosimo maske, sada će nas tjerati da jedemo kukce.

Ono što dodatno primjećujemo jest da se stav kako su klimatske promjene stvaran i hitan problem počinje nazivati "zelenom ideologijom" te se počinje povezivati s tzv. rodnom ideologijom i teorijom zavjere o velikoj zamjeni stanovništva, pretvarajući se u objedinjujuću "Woke" teoriju zavjere - distopijsku viziju prema kojoj će će europske i zapadne elite te glavne političke stranke uz potporu znanstvenika i medija zatvoriti stanovništvo unutar 15-minutnih gradova, oduzeti im automobile, prisiliti ih da voze bicikle, utjecati na djecu da mijenjaju spol, prisiljavati ljude da jedu kukce, dopuštati tamnoputim muškarcima da siluju bijele žene te, općenito, svojim politikama nastojati uništiti kršćansku kulturu, tradicionalnu heteroseksualnu obitelj i "naš način života" temeljen na fosilnim gorivima.

POST FESTUM

Nakon travnja 2024. godine napadi su se smanjili, no akterima koje spominjemo u ovoj studiji slučaja dovoljan je i najmanji povod za širenje dezinformacijskih narativa te napade na Faktograf, odnosno sada i Klimatski portal. Pojedini politički akteri nastavili su koristiti provedbu mjere "Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka" za obraćanje Ministarstvu kulture i medija i Vladi RH, šireći narativ o *fact-checkingu* kao cenzuri te često o Faktografu kao simbolu te cenzure.

Jedan od aktera ove studije slučaja, glavni urednik portala Liberal.hr Mario Nakić, nakon provedenih parlamentarnih izbora u svibnju 2024. godine je putem svog osobnog profila i stranice portala Liberal.hr ponavljao spekulacije o vezi između Andreja Plenkovića, Europske unije i Faktografa. Otišao je tako daleko da je tvrdio kako će ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek ostati ministrica i u novoj vladi premijera Plenkovića samo zato jer se "preko tog ministarstva financira Faktograf":

> "Mislim da je Plenkiju jedino bitno sačuvati ministarstvo kulture jer preko tog ministarstva financira Faktograf. Nina Obuljen Kožinek, koja je na izborima osvojila manje glasova od Ave Karabatić, mora ostati ministrica. Ne mogu još dokučiti zašto se Plenković nogama i rukama grebe za očuvanje javnog financiranja komunjara, možda ga netko u Bruxellesu time drži u šaci ili su ga nečim velikim zadužili. Ili je u srcu njihov. Evo, razloge stvarno ne znam, ali ono što se događa, ono što vidimo, što je javno, pokazuje da sam cijelo vrijeme bio u pravu. Postoji gadna i pokvarena simbioza između Plenkovića i novinarske mafije".

U komentarima tvrdi da pokretanjem Klimatskog portala Faktograf samo izvršava Plenkovićevu volju, a na komentar kako Faktograf kritizira vlast pa to nije naročito logična teorija odgovara:

> "U "mirnodopsko" vrijeme - da. I tako mu pomazu zapravo. Ali kad dodje kriza i ljudi skuze, gledaj onda kako se mediji ponašaju." Jedan od korisnika mreže X tako ko-

mentira: “Preko ministarstva kulture su taman krenule isplate za klimatsku propagandu. Što znači da su istim putem vjerovatno išle i isplate za korona i vax propagandu. Tako važna agentura se ne može tek tako prepustiti nekom nepodobniku”.

Istoj temi posvećuje objavu i dan kasnije:

> “Što sam ono rekao za Ministarstvo kulture aka bankomat ljevice? Njemu je to najbitniji resor i tamo mora biti njegova Nina. Taman i da se podigne još 10 prijava protiv nje, i da nije osvojila nijedan glas na izborima. Bombe mogu padati, zemlja se može otvoriti, Nina mora biti tu da Faktograf dobije pare. I to je to!”

Nenad Bakić također nastavlja periodično pisati kako o Faktografu, tako i o Klimatskom portalu. Primjerice u studenom objavljuje *screenshot* teksta “Donald Trump je klimatska katastrofa” zajedno s fotografijom glavnog urednika uz komentar: “Jeste li svjesni da država plaća propalog studenta kroatistike ali stručljaka za epidemiologiju i klimu da objavljuje ovakve stvari na ‘svom’ (tj. našem - financiran našim novcem) ‘portalu’?”

Kao što smo već naveli u poglavlju o narativima, objava Marka Zuckerberga o ukidanju Metinog *fact-checking* programa u SAD-u izazvala je ponavljanje dezinformacijskih narativa o *fact-checkingu* pa onda posljedično i napade na Faktograf i Klimatski portal.

U tjednima nakon 7. siječnja, Faktograf je zabilježo tekstove na gotovo svim portalima koje spominjemo u ovoj studiji slučaja – Narod.hr, Liberal.hr, Logično.com i Crodex.net, a koji još jednom ponavljaju dezinformacijke narative o *fact-checkingu*, ovoga puta uz argumente same kompanije koja je program pokrenula i njime upravlja.

Niti ostali akteri poput Nenada Bakića, Maria Nakića, Capakove zamjenice i Rubnog portala nisu propustili osvrnuti se na ukidanje Metinog *fact-checking p*rograma u SAD-u, nakon čega su Faktograf.hr i Klimatski portal zaprimili niz

poruka (u komentarima na društvenim mrežama te u inboxe) koje sadrže govor mržnje, vrijeđanje i prijetnje.

O ukidanju Metinog *fact-checking* programa u SAD-u izjavu je dalo i Ministarstvo kulture i medija istaknuvši da “od samog ukidanja programa provjere činjenica još bi veću štetu za društvo moglo prouzročiti ukidanje ograničenja mnogih oblika govora koje je Meta dosada smatrala štetnima te bi to moglo posljedično otvoriti vrata uznemiravanju, maltretiranju i drugom štetnom govoru na Metinim platformama.”

Kao odgovor Ministarstvu, Most je izdao priopćenje u kojem ističe: “Skandalozno je da resorno ministarstvo de facto zagovara cenzuru i pruža bezuvjetnu podršku notornom Faktografu, za kojega se jasno pokazalo da je ograničavao doseg isključivo političkim neistomišljenicima. To uključuje i one koji se danas protive woke agendi, ilegalnim migracijama i nekontroliranom uvozu strane radne snage, kao i one koji su se jučer borili protiv jednoumlja za vrijeme pandemije koronavirusa. Među onima kojima je Faktograf ograničavao doseg i protiv kojih je plaćao oglase na društvenim mrežama smo i mi, kao politička stranka.” I opet ignorirajući činjenicu da su političari i političke stranke isključene iz Metinog *fact-checking* programa pa im doseg na platformi nije mogao imati veze s Metinim *fact-checking* programom.

Rasprava nije mimoišla niti Hrvatski sabor. Mostov zastupnik Nikola Grmoja postavio je predsjedniku Vlade Andreju Plenkovića 16. siječnja pitanje o njegovom mišljenju o Metinom ukidanju *fact-checkinga*, u kojem ponavlja da je Faktograf cenzurirao neistomišljenike te naziva Faktograf Ministarstvom istine. Andrej Plenković u odgovoru govori da je mjera koju je provelo Ministarstvo kulture i medija dobra jer je potaknula da se pokrene više *fact-checking* medija.

Narativ o navodnoj cenzuri koja se promovira kroz provedbu mjere “Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka“, Robert Tomljenović iz Vijeća za elektroničke medije komentira ovako: “Taj narativ držimo u potpunosti neutemeljenim, odnosno upravo je kod širenja tog narativa riječ o širenju dezinformacija i vrlo često zlou-

potrebi pojma sloboda izražavanja, koji se pri tome koristi u pogrešnom i manipulativnom kontekstu. U projektu „Uspostava sustava provjere točnosti informacija“, financiranog u sklopu NPOO mjere, nema nikakve cenzure, dapače ideja projekta je decentralizacija, a ne centralizacija sustava provjere informacija i poticanje stvaranja većeg broja hubova za detekciju lažnih vijesti, dezinformacija i misinformacija. Projekt najkraće rečeno potiče demokratizaciju sustava provjere informacija. U projektu „Točno tako“ povezali smo znanstvenu zajednicu, civilni sektor i medije, uspostavljajući tako temelj za osiguravanje kompetentnosti, stručne utemeljenosti i vjerodostojne provjere točnosti informacija. A činjenica da specijalizirani tematski *fact-chekeri* unutar projekta „Točno tako“ u potpunosti samostalno i neovisno provode provjeru točnosti informacija, govori o toj potpunoj demokratizaciji sustava provjere točnosti informacija. Naravno, odabrani provjeravatelji moraju se pridržavati propisanih Načela rada, odnosno profesionalnih standarda *fact-checkinga*, a što treba jamčiti vjerodostojnost procesa. Rad na provjeri točnosti informacija u budućnosti će, zbog informacijskog okruženja u kojem živimo i daljnjeg razvoja tehnologija, biti još važniji. Stoga moramo ponoviti da *fact-checking* nije cenzura nego društveno važna aktivnost, koja nije u suprotnosti sa slobodom izražavanja, a što je opasni narativ koji se sve češće pojavljuje.”

ZAKLJUČAK

Klimatski je portal najavio početak svoga rada 4. ožujka 2024. godine, objavama na društvenim mrežama. Očekivano, najveći doseg imale su objave na Facebooku, obzirom na to da Faktograf ima najveći broj pratitelja na toj društvenoj mreži, koja je i dalje najznačajnija društvena mreža u Hrvatskoj.

Napad na Klimatski portal slijed je ranijih napada na Faktograf, a temelji se na narativu koji su prije pokretanja Klimatskog portala plasirali rubni mediji tvrdeći da Vlada RH kroz provedbu mjere „Uspostava provjere medijskih činjenica i sustava javne objave podataka", financirane sredstvima Nacionalnog plana oporavka i otpornosti, zapravo financira cenzuru u režiji Faktografa. Dodatno, prijelaz dezinformacijskih aktera iz perioda pandemije koronavirusa na teme vezane za klimatske promjene osigurao je postojanje ekosustava unutar kojega je relativno lako podići tenzije i plasirati napade.

Ključni akteri napada na Klimatski portal su kontroverzni poduzetnik Nenad Bakić, anonimne Facebook stranice Capakova zamjenica i Rubni portal, Facebook grupa Osviješteni građani te rubni mediji Narod.hr i Liberal.hr.

Nenad Bakić za svoje javno djelovanje u najvećoj mjeri koristi svoj Facebook profil kojega prati više od 61.000 drugih profila. Facebook profil Capakova zamjenica prati više od 12.000 profila, a Facebook stranicu Rubni portal nešto više od 2.400 korisničkih profila. Nije poznato koliki udio tih pratitelja čine stvarne osobe.

Prema podacima platforme za praćenje čitanosti Similarweb, Narod.hr je već duže vrijeme u 20 najčitanijih portala s vijestima u Hrvatskoj te je u veljači 2025. godine imao više od 3 milijuna pregleda. Liberal.hr je u istom mjesecu imao nešto preko 120.000 pregleda.

Izgradnju narativa oko Klimatskog portala i *fact-checkinga* kao ideološki pristrane cenzure i u ovom su slučaju podržali saborski zastupnik Marin Miletić i njegova politička stranka Most. Marin Miletić jedan je od najaktivnijh hrvatskih političara na društvenim mrežama te samo na Facebooku ima više od 130.000 pratitelja, dok na Instagramu ima više od 33.800 pratitelja, a na X-u gotovo 6.000.

Od početka ožujka do otprilike sredine travnja ukupno smo na Facebook stranicama i profilima na X-u pronašli 32 originalne tekstualne i slikovne objave aktera napada koje su prikupile više od 9.340 reakcija, što uključuje reakcije emojijima, komentare i dijeljenja. Dvije trećine objava nastalo je u prvih sedam dana travnja.

Nema konkluzivnih dokaza da su ove objave bile koordinirane, ali jest činjenica da se značajan dio spomenutih aktera međusobno prati te jedan drugome komentiraju objave vezane za Klimatski portal. Ti su akteri stasali tijekom pandemije koronavirusa, a svoje protivljenje epidemiološkim mjerama te u najmanju ruku skepticizam vezan za cijepljenje proširili su na neki od oblika negiranja klimatskih promjena te počeli širiti i dezinformacijske narative o klimatskim promjenama. Stoga se u ovom slučaju, uz dezinformacijski narativ o *fact-checkingu*, pojavljuje i dezinformacijski narativ o klimatskoj znanosti kao nepouzdanoj, uz dodatni financijski narativ koji se i inače često pojavljuje u napadima na medije.

Akteri koji dominiraju objavama i prikupljenim reakcijama su Facebook profil Capakova zamjenica i Nenad Bakić, koji su objavili 13 objava na koje su prikupili više od 7.000 reakcija. Nakon njih slijede Facebook stranica Rubni portal i Liberal.hr uključujući i njegova glavnog urednika Maria Nakića, s ukupno 9 objava koje su prikupile oko 1.000 reakcija.

Preostali akteri imaju manji broj objava, aktivni su kroz komentare na istim ovim profilima te se neki od njih uključuju i u akciju slanja emailova. No iz podataka koje smo dobili od Ministarstva kulture i medija te Agencije za elektroničke medije, vidljivo je da se minoran broj stvarnih osoba uključio u akciju slanja emailova.

Na strani Klimatskog portala, komunikacijski tim zabilježio je oko 1500 Facebook profila koji su trolali Hahačima, od kojih je dio ostavljao uvredljive ili prijeteće komentare.

Iz svega navedenog možemo zaključiti da postoji ekosustav aktera, proizašlih mahom iz vremena pandemije koronavirusa, koji šire svoje područje interesa na pitanje klimatskih promjena i klimatskih politika.

Nadalje, očito je da ovaj ekosustav ima snagu potaknuti akciju trolanja i vrijeđanja. Treba reći da, dok je Nenad Bakić vrlo otvoren u vrijeđanju svih koji mu se nađu na meti, anonimni profili Capakova zamjenica i Rubni portal uglavnom koriste neki oblik sarkazma i prepuštaju svojim pratiteljima da odrade otvoreno vrijeđanje.

Prema broju reakcija i profila koji su trolali Klimatski portal, moglo bi se zaključiti da akteri ove studije slučaja imaju određenu podršku javnosti, no ako je suditi prema podacima koje smo dobili od Ministarstva kulture i medija te Agencije za elektroničke medije o zaprimljenim email pritužbama, stvari su bitno kompleksnije.

Izostanak građanskog angažmana u akciji slanja emailova može sugerirati da je teško potaknuti građane da nešto što djeluje kao bezazlena internetska zabava i trolanje pretoče u konkretniju akciju. Isto tako, u trolanju su dijelom sudjelovali i anonimni profili te je logično za pretpostaviti da se pojedinci iza tih korisničkih profila ne žele izložiti prema državnim i javnim tijelima. Dodatno, postoji mogućnost, ali za koju ne možemo pružiti dovoljno dokaza, da su u opisanom napadu na Facebook stranicu Klimatskog portala jednim dijelom sudjelovali i botovski korisnički profili, a ne stvarni ljudi. Svrha korištenja botovskih profila upravo je kreiranje dojma da su određeni stavovi rasprostranjeniji nego što doista jesu. Takav način korištenja botova je raširena taktika aktera koji koriste društvene mreže kako bi pokušali manipulirati javnim mnijenjem. No, dokazivanje takvog neautentičnog koordiniranog ponašanja nije bilo predmet ove analize.

Neovisno o onome što se dešava na društvenim mrežama, neminovno je da su značajnu ulogu u napadima na Klimatski portal imali rubni mediji. Iako Narod.hr i Liberal.hr dolaze iz različitih ideoloških pozicija, po pitanju *fact-checkinga* i teorija zavjere o "woke ideologiji" u mnogočemu su suglasni. Naime, Narod.hr je medijski projekt fundamentalističke katoličke udruge "U ime obitelji", o kojoj smo detaljno pisali u prethodnim studijama slučaja.

Anti-medijski narativi koje pojedini akteri šire i podržavaju te kontinuirana dehumanizacija novinara za koje smatraju da su ideološki pristrani, stvaraju društvenu atmosferu koja može prerasti u otvoreno neprijateljstvo pa i nasilje. I u slučaju Klimatskog portala smo vidjeli kako naizgled banalna akcija trolanja Hahačima može potaknuti pojedince na otvoreno vrijeđanje i prijetnje te stvoriti atmosferu u kojem su novinari dehumanizirani do razine da su prihvatljivi čak i fizički napadi.

Na kraju treba istaknuti i da je u srpnju 2024. godine, prvo na javnom prostoru, a onda i u svome domu, fizički napadnuta novinarka Faktografa i Klimatskog portala Melita Vrsaljko (1, 2, 3). Iako su okolnosti tog napada bile vezane za specifičan slučaj (napali su je ljudi jer je snimala njihovo zemljište, na kojem se nalazilo ilegalno odlagalište otpada), nemoguće se oteti dojmu da stvaranje atmosfere u kojoj su novinari kontinuirano demonizirani omogućuje plodno tlo za takve situacije.

Tako su i neki akteri koje spominjemo u ovoj studiji slučaja napad na Melitu Vrsaljko komentirali mrzilačkim objavama na društvenim mrežama ili kroz tekstove.

Primjerice Crodex.net 25. srpnja objavljuje tekst naslova "Podsjetimo se kako je dnovinarka Faktografa Melita Vrsaljko cenzurirala svećenike" u kojima između ostalog pišu: "Napominjemo da oštro osuđujemo fizički napad na bilo koju osobu pa tako i na Melitu Vrsaljko ali ovu se osobu ne može smatrati novinarkom već običnim cenzorom koja je spriječila da istina dođe do većeg broja ljudi...".

Liljana Benček, blogerica koja je nemalo puta u svojim tekstovima pisala o navodnoj Faktografovoj cenzuri, piše 18. srpnja tekst naslova: "Faktograf provocira i provodi najgoru i najpokvareniju cenzuru na internetu i onda se čudi napadu na svoju novinarku", u kojemu se ograđuje od fizičkih napada, ali za njih i nalazi niz (činjenično neutemeljenih) opravdanja.

Liberal.hr ne komentira konkretni napad, ali proziva Melitu Vrsaljko za huškanje. Naime, Liberal.hr 10. kolovoza na X-u objavljuje *screenshot* članka o rasističkom napadu na Azi-

jatkinju u Splitu te piše: "Novinarsko huškanje protiv turista već daje rezultate. Melita Vrsaljko iz Klimatskog portala je objavila da im turisti "troše resurse" (to valjda znači da udišu zrak, piju vodu i troše struju). Zašto policija nikad ne posjeti novinare koji su posadili sjeme iz kojeg ovakvi napadi niču?".

I dok trolanje Hahačima dođe i prođe te se može efikasno riješiti oštrijom politikom moderacije, posljedice huškanja na neovisne medije i dehumanizacija novinara ostavljaju vrlo konkretne posljedice na zdravlje i živote novinara, kao i ozbiljne društvene posljedice. Bez neovisnih i profesionalnih medija, nema tko dovesti u pitanje dezinformacijske narative i netočne informacije. Iako ne mogu zabraniti neovisne medije, mogu učiniti ono što već rade sa znanošću – kontinuirano potkopavati povjerenje i poticati te povećavati neprijateljstvo prema njima, minorizirajući otpor javnosti prema degradaciji medijskih sloboda i ukidanju javnog financiranja medija. Čini se kao zloguka prognoza, no posljednji mjeseci u SAD-u pokazuju nam da je realna.

www.faktograf.hr